

VOORTGANGS- RAPPORTAGE

Programmaplan
Duurzaamheid

2022

Pagina 3

Voorwoord

Pagina 4

De voortgang op het programma

Pagina 6

Cijfers en gegevens

Pagina 8

Ontwikkelingen op programmaniveau

Pagina 12

Een aantal resultaten en vooruitblikken per thema

Pagina 12

Ontwikkelingen Energietransitie

Pagina 23

Ontwikkelingen Circulaire economie

Pagina 29

Ontwikkelingen Biodiversiteit

Pagina 37

Ontwikkelingen Klimaatadaptatie

Voorwoord

In een recent interview gaven 2 activisten aan mee te zijn gaan doen, omdat er volgens hen niets gebeurt aan de duurzaamheidsproblemen. Ik vroeg mij af of dit zo is. Wie deze voortgangsrapportage van het programmaplan Duurzaamheid over 2022 leest, ziet dat er ook in onze gemeente al veel stappen worden gezet op de duurzaamheidsthema's Energietransitie, Circulaire economie, Biodiversiteit en Klimaatadaptatie. Maar we blijven natuurlijk kritisch om ons voortdurend te verzekeren, dat we de juiste dingen doen en met voldoende snelheid. Dit kan betekenen dat we soms onze geplande acties en projecten moeten bijstellen, als de situatie dat van ons vraagt. Zo is op basis van het collegeakkoord voorrang gegeven aan het ontwikkelen van beleid voor kleine tot middelgrote windmolens op agrarische erven. Ook wordt gekeken naar de mogelijkheden om ecologisch beheer versneld door te voeren voor grote delen van onze groene buitenruimte.

Er wordt verschillend gedacht over de noodzaak om de verduurzaming te versnellen, maar door (inter)nationale ontwikkelingen als de oorlog in Oekraïne en de energiecrisis, maar ook nieuwe informatie over de bedreiging van plant- en diersoorten, net als extreme weersomstandigheden met natuurrampen tot gevolg, groeit het draagvlak en het gevoel van urgentie voor maatregelen. Met de droogte van afgelopen zomer en vervolgens de wateroverlast later in het jaar is opnieuw duidelijk geworden dat de klimaatverandering ook de Hoeksche Waard raakt. Zowel inwoners, ondernemers als maatschappelijke organisaties voelen de noodzaak om energie te besparen en duurzaam op te wekken, producten en grondstoffen te hergebruiken, water op te vangen en de natuur op allerlei manieren een handje te helpen. De redenen lopen uiteen. Van geld besparen, nieuwe

verdienmodellen ontwikkelen, tot aan de wereld leefbaar doorgeven aan onze kinderen en volgende generaties. Wat vaststaat, is dat de verduurzaming van de Hoeksche Waard alleen succesvol kan zijn, als we dit samen doen: van inwoner, maatschappelijke organisatie, ondernemer tot overheid.

In deze voortgangsrapportage zijn ook een aantal acties, projecten en activiteiten opgenomen, die in 2023 plaatsvinden. Er is mijns inziens namelijk alle reden om voortvarend verder te gaan. Verduurzaming vraagt van ons allemaal een grote inspanning en hoe eerder we bijsturen, hoe groter de kans is dat we hier succesvol in kunnen zijn!

Harry van Waveren
wethouder Duurzaamheid

De voortgang op het programma

In 2022 zijn belangrijke stappen gezet om ons gezamenlijke doel te behalen: *Hoeksche Waard klimaatneutraal in 2050!* Met deze rapportage delen we graag de voortgang op het programmaplan Duurzaamheid, waarin deze ambitie met de bijbehorende doelen en acties op de 4 duurzaamheidsthema's Energietransitie, Circulaire economie, Biodiversiteit en Klimaatadaptatie staan uitgewerkt.

Onze strategische programmadoelen

Om onze ambitie een klimaatneutrale Hoeksche Waard in 2050 te behalen, werken we samen met inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties aan 4 strategische programmadoelen:

- **In 2040 is de Hoeksche Waard energieneutraal.** We voeren de energietransitie uit door energie te besparen en alleen nog maar door onszelf geproduceerde duurzame energie te gebruiken.
- **In 2050 is de Hoeksche Waard 100% circulair.** We richten een circulaire economie in, waarbij grondstoffen hun waarde behouden en afval niet meer bestaat.
- **In 2050 hebben we veerkrachtige ecosystemen in de Hoeksche Waard.** We optimaliseren en stimuleren de biodiversiteit, waarbij we ons rijke gebied met inheemse dieren, micro-organismen en plantensoorten verbeteren en versterken.

- **In 2050 is de Hoeksche Waard volledig klimaatadaptief.** We maken de Hoeksche Waard klimaatrobuust waardoor we voorbereid zijn op extremer weer, zoals droogte, hitte en heftige regenbuien in korte tijd.

Als het ons lukt bovenstaande programmadoelen te behalen, zijn we in 2050 klimaatneutraal. En kunnen toekomstige generaties net zo van de Hoeksche Waard blijven genieten, als dat wij nu doen.

Stevige basis richting een duurzame toekomst

In 2022 is de basis richting een duurzame toekomst in de Hoeksche Waard verder verstevigd. Op 20 december 2022 stelde de gemeenteraad de uitvoeringsplannen op de 4 duurzaamheidsthema's en de leidraad Communicatie & participatie Duurzaamheid (opnieuw) vast. Een belangrijke mijlpaal, want nu is er naast de vastgestelde uitvoeringsprogramma's 'Hoeksche Waard richting energieneutraal', 'Circulaire economie' en 'Klimaatadaptatie', ook een vastgestelde uitvoeringsagenda 'Biodiversiteit'. Daarmee ligt er voor alle 4 de duurzaamheidsthema's een stevige basis om de komende jaren als gemeente samen met onze inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en mede-overheden uitvoering te geven aan acties en projecten om onze programmadoelen te behalen.

Op de goede weg

In deze voortgangsrapportage laten we zien dat we op de goede weg zijn en dat er voortvarend uitvoering wordt gegeven aan de doelen in onze uitvoeringsprogramma's en -agenda. Hieronder per thema een aantal belangrijke acties uit 2022 uitgelicht:

- *Vanuit de Energietransitie organiseerden we bijvoorbeeld verschillende acties gericht op energie besparen, waar goed gebruik van is gemaakt. Zo kregen alle scholen een ondersteuningsaanbod bij het verduurzamen van het schoolgebouw. Ondernemers en maatschappelijke organisaties, die veel energie gebruiken, zijn ondersteund met een gratis energiescan. En voor inwoners zijn we gestart met de inzet van een onafhankelijk energiecoach, waarvan iedereen kosteloos gebruik kan maken.*
- *Binnen de overgang naar een circulaire economie is een proefproject gestart met het telen van grondstoffen voor bouwmaterialen in Mijnsheerenland door VORM en Squarewise. Onze gemeente is 1 van de partners in dit pioniersproject dat een platform biedt aan ketenpartijen, (toekomstige) afnemers en onderzoekers om samen de overgang naar natuurlijke grondstoffen in de bouwsector te versnellen. Voor 2023 is het doel om de productie op te schalen en met meer soorten gewassen en toepassingen te experimenteren. Daarnaast is er voor ondernemers een circulair stappenplan gemaakt om hen op weg te helpen bij het nemen van circulaire stappen.*
- *Vanuit het thema Biodiversiteit is in 2022 de aanbesteding voor 2 grote onderhoudscontracten in de openbare ruimte op de markt gezet. Het ecologisch beheren is een belangrijke gunningsvoorwaarde bij deze aanbesteding. Met deze langlopende beheercontracten tot aan 2030 groeien we samen met de aannemer naar*

een ecologisch beheer van onze openbare ruimte. Deze contracten beslaan samen de helft van de door de gemeente te beheren gronden in de Hoeksche Waard.

- Binnen het thema Klimaatadaptatie zijn er in 2022 verschillende projecten uitgevoerd om wateroverlast voor onze inwoners te verhelpen of zoveel mogelijk te voorkomen. Er is een actieplan gemaakt om daar tot en met 2030 projectmatig aan verder te werken. Hiervoor hebben we ook cofinanciering ontvangen vanuit het Rijk. Onze inwoners hebben we onder andere geholpen met het klimaatbestendig inrichten van de eigen buitenruimte door subsidie te geven en een gratis Tegeltaxi te laten rijden tijdens het NK Tegelwippen.

Monitoring & sturing

Om goed te kunnen sturen op het behalen van onze duurzaamheidsdoelen is het van belang om, voor zover mogelijk, (cijfermatig) de voortgang te monitoren. De overgang naar een duurzamere samenleving is een veranderingsproces van jaren. Resultaten zijn niet altijd meteen zichtbaar, meetbaar of een duidelijk gevolg van uitgevoerde acties of beleid. En ook op landelijk niveau vinden er nog tal van ontwikkelingen plaats op het gebied van monitoring en sturing op de verschillende thema's. Deze ontwikkelingen houden we goed in de gaten, waar mogelijk ontwikkelen we mee of sluiten we hierop aan. Zo nemen we bijvoorbeeld vanuit het thema Biodiversiteit deel aan de werkgroep Monitoring van de landelijke Stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Via deze voortgangsrapportage delen we de monitorings- en sturingsinformatie per thema, die op dit moment (landelijk) beschikbaar is. Aan het einde van de huidige college- en raadsperiode zullen we een uitgebreidere monitoring doen op ons duurzaamheidsbeleid en het behalen van onze doelen. We zijn dan een aantal jaar op weg, waardoor we verwachten dat resultaten nog beter zichtbaar worden. De tijdsperiode is voor dit soort onderzoek te kort en het uitvoeren ervan is te kostbaar om jaarlijks uit te voeren. Ook hebben 3 van de 4 uitvoeringsplannen een looptijd tot en met 2026. De uitkomsten van een uitgebreidere monitoring op dat moment kunnen dan meegenomen worden richting de vernieuwing van de verschillende uitvoeringsplannen.

Cijfers en gegevens in beeld

Om een goed overzicht te geven van de voortgang op het programmaplan Duurzaamheid is op de volgende 2 pagina's een aantal cijfers en gegevens in beeld gebracht. In 1 oogopslag wordt een aantal belangrijke resultaten inzichtelijk gemaakt:

- Zo zien we bijvoorbeeld binnen de Energietransitie een enorme toename in het aantal

zonnepanelen op daken van woningen en bedrijven. Veel woningeigenaren maakten hiervoor gebruik van onze Duurzaamheidslening om zonnepanelen of energiebesparende maatregelen te bekostigen. Het elektriciteitsverbruik van woningen is in 2021 licht gestegen ten opzichte van de laatste 10 jaar (10-jarig gemiddelde). Dat kan met verschillende factoren te maken hebben, zoals bijvoorbeeld de stijging van het aantal woningen in de Hoeksche Waard, een toename van elektrisch rijden of de coronapandemie met thuiswerken. Het aardgasverbruik is iets gedaald in 2021 ten opzichte van het 10-jarig gemiddelde. Ook het elektriciteits- en aardgasverbruik bij bedrijven neemt de laatste jaren af ten opzichte van het 10-jarig gemiddelde. Bij bedrijven is een duidelijke energiebesparingsslag te zien. Dit ondanks een stijging van het aantal vestigingen van bedrijven en instellingen in de Hoeksche Waard.

- De cijfers bij Circulaire economie laten zien dat Hoeksche Waarders goede afvalscheiders zijn met een hoog en stabiel afvalscheidingspercentage van 74,5%.
- Bij Biodiversiteit laten de cijfers zien dat 25 tot 30% van de landbouwbedrijven deelneemt aan agrarisch natuurbeheer. Hierdoor hebben we zo'n 170 hectare aan ingezaaide bloemrijke of graskruiden akkerranden. Daarmee dragen onze agrariërs bij aan de versterking van de biodiversiteit.
- Bij Klimaatadaptatie zien we dat er 16.870 vierkante meter (m²) aan riool is 'afgekoppeld'. Dit betekent dat het regenwater van de straat niet via het gemengde riool wordt afgevoerd maar via een afzonderlijk regenwaterriool. Dit verkleint onder andere de kans op wateroverlast bij heftige regenbuien in korte tijd.

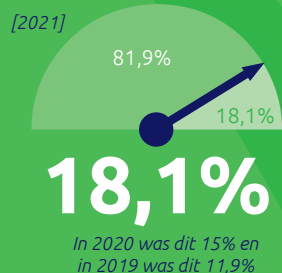
Na het beeld met cijfers en gegevens over duurzaamheid in de Hoeksche Waard geven we programmabreed en per duurzaamheidsthema een uitgebreid overzicht van de belangrijkste inspanningen en ontwikkelingen in 2022. Ook geven we waar mogelijk alvast een korte vooruitblik op 2023.

Een aantal cijfers en gegevens duurzaamheid Hoeksche Waard

Energietransitie

18,1% van de totale energie die verbruikt wordt, is hernieuwbaar. Van de 7.001 terajoule (TJ) energie die verbruikt wordt, wordt 1.268 TJ duurzaam opgewekt

Op daken van woningen en gebouwen liggen in 2022 **315.199 zonnepanelen**

In 2021 waren dit er 245.098 en in 2020 131.345

252 Duurzaamheidsleningen verleend voor in totaal € 2,8 miljoen. Het gemiddelde bedrag per lening is in 2022

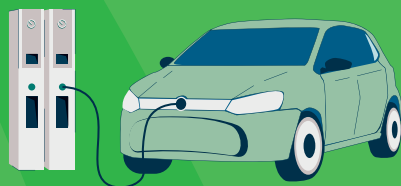
€ 11.000,-

In 2021 waren dit er 122 voor € 800.000,- (gemiddeld € 6.500,- per lening)
In 2020 waren dit er 199 voor € 1,3 miljoen (gemiddeld € 6.500,- per lening)

5,1% van het totaal aantal auto's in de Hoeksche Waard is in 2022 elektrisch

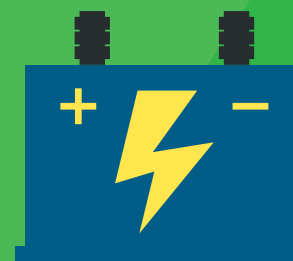
In 2021 was dit 3,8% en in 2020 2,4%

587 (semi) publieke laadpunten voor elektrische auto's in 2022

In 2021 waren dit er 379 en in 2020 287

Elektriciteitsverbruik

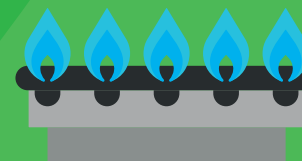
444 TJ
Woningen (2021)

Het 10-jarig gemiddelde (2012-2021) is 416 TJ

697 TJ
Bedrijven & instellingen (2021)

Het 10-jarig gemiddelde (2012-2021) is 747 TJ

Aardgasverbruik

1.730 TJ
Woningen (2021)

Het 10-jarig gemiddelde (2012-2021) is 1.742 TJ

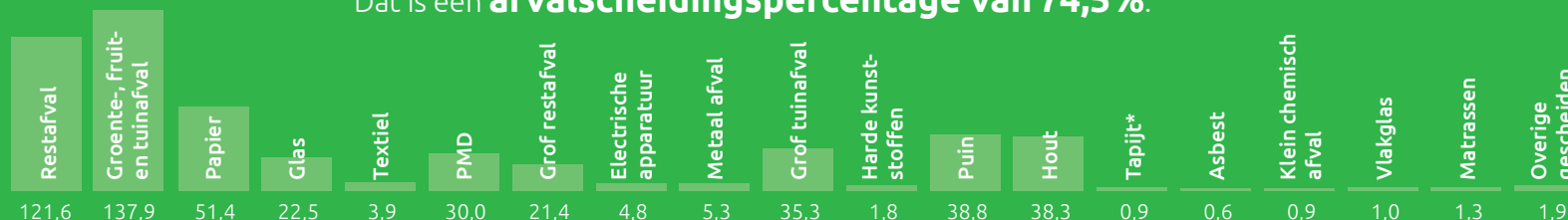
1.133 TJ
Bedrijven & instellingen (2021)

Het 10-jarig gemiddelde (2012-2021) is 1.216 TJ

Circulaire economie

387,2 kilo afval van de in totaal 519,5 kilo afval per inwoner wordt gescheiden in 2022.

Dat is een **afvalscheidingspercentage van 74,5%**.

Totaal 519,5 kilo

*In 2021 was dit 428,0 kilo van 573,7 kilo (74,6%). En in 2020 was dit 420,4 kilo van 567,4 kilo (74,1%). * De inzameling van tapijt is nieuw*

Biodiversiteit

170 hectare aan ingezaaide akker-randen. Dat is ongeveer 500 km aan bijvoorbeeld bloemrijke of graskruiden akkerranden van 3,4 m breed

In 2021 en 2020 was dit 164 hectare

363 hectare grassen wordt beheerd door/in opdracht van de gemeente. Dat zijn ongeveer **519 voetbalvelden.** Hiervan ligt 15,4% buiten de bebouwde kom en wordt ecologisch beheerd. 84,6% ligt binnen de bebouwde kom. Hiervan wordt 7,5% ecologisch beheerd.

Bij ecologisch beheer wordt er (minder vaak) gemaaid en maaisel wordt na enkele dagen afgevoerd (in plaats van gras kneuzen en laten liggen). Zaden en insecten blijven zo achter, maar de grond wordt niet verrijkt met voedingsstoffen uit het maaisel. Hierdoor krijgen meer plantensoorten de kans om te groeien en het biedt insecten leefruimte en voedsel.

25-30% van de landbouwbedrijven neemt deel aan **agrarisch natuurbeheer** *In 2022, 2021 en 2020*

Op **81 hectare** agrarische grond wordt **weidevogelbeheer** (bieden van voedings-, broed- en opgroeimogelijkheden) toegepast in 2022. Dat zijn ongeveer **116 voetbalvelden**

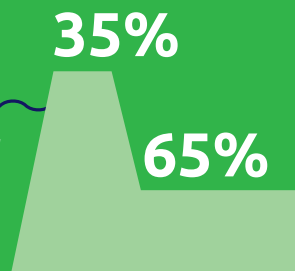
In 2021 en 2020 was dit ongeveer hetzelfde

Er zijn zeker **115 verschillende bijensoorten** in 2022 waargenomen waaronder de bijzondere zandhommel

Klimaatadaptatie

65% van de Hoeksche Waard ligt **onder zeeniveau.** Dit maakt het gebied kwetsbaar voor overstromingen en dijkdoorbraken. **35%** ligt boven zeeniveau

Inwoners hebben in 2022 met de subsidie Klimaatadaptatie, **677 m² dakoppervlak afgekoppeld** van het riool, **87.650 liter waterberging**, **219 m² groen dak** en **691 m² groen** in plaats van verharding **aangelegd**

In 2021 was dit 173 m² afgekoppeld dakoppervlak, 24.080 liter waterberging, 69 m² groen dak en 402 m² aangelegd groen

In de **zwerfafvalmonitor** was het gemiddelde rapportcijfer

8,0

Grof zwerfafval (> 10 cm) scoorde een 8,3, fijn zwerfafval (< of 10 cm) scoorde een 7,6 (2022)

In 2021 was dit 8,7 grof en 7,8 fijn (gemiddeld 8,3). En in 2020 was dit 8,1 grof en 6,6 fijn (gemiddeld 7,4)

20% van de panden kan **wateroverlast** ervaren bij extreme neerslag in 2022

(100 mm per 2 uur)

Bij **16.870 m² bestrating** is het gemengde riool aangepast in een regenwaterriool en afvalwaterriool **(afgekoppeld)** door de gemeente

In 2021 was dit 5.320 m² en in 2020 11.670 m²

Ontwikkelingen op programmaniveau

FINANCIERING PROGRAMMAPLAN DUURZAAMHEID

Om de acties uit het programmaplan Duurzaamheid en de onderliggende uitvoeringsplannen op te kunnen pakken, zijn er financiële middelen nodig. In de tweede begrotingswijziging 2022-2026 is er uitvoeringsgeld voor onze duurzaamheidsplannen opgenomen. Hierin staat ook aangegeven welke financiële middelen we hiervoor vanuit het Rijk dachten te krijgen. Voor 2023 is een bedrag van € 1,7 miljoen opgenomen als uitvoeringsgeld voor het programmaplan Duurzaamheid. Hiervan wordt ongeveer € 1,5 miljoen gedekt uit rijksbijdragen. Vanaf 2024 is er € 1,6 miljoen aan financiële middelen opgenomen. Deze € 1,6 miljoen bestaat grotendeels uit rijksbijdragen. De genoemde rijksbijdragen, zijn de bijdragen die het Rijk eind 2022 aan ons bekend heeft gemaakt. Inmiddels heeft het Rijk ook meer informatie gegeven over waaraan het geld besteed mag worden en onder welke voorwaarden. Hieruit blijkt onder andere dat het geld besteed mag worden aan de thema's Energietransitie en Circulaire economie en niet aan Biodiversiteit en Klimaatadaptatie. Eén van de voorwaarden die het Rijk namelijk geeft, is dat het geld wordt besteed aan acties die

direct bijdragen aan het verminderen van de CO₂-uitstoot. Volgens het Rijk dragen acties vanuit Biodiversiteit en Klimaatadaptatie daar niet direct aan bij. Het uitvoeringsgeld voor de thema's Biodiversiteit en Klimaatadaptatie komt daarom in de periode 2023-2025 uit de reserve Duurzaamheid. In de tussentijd gaan we met het Rijk in gesprek om de rijksmiddelen breder, op alle duurzaamheidsthema's in te mogen zetten.

COMMUNICATIE & PARTICIPATIE

Op 20 december 2022 is de leidraad Communicatie & participatie Duurzaamheid opnieuw vastgesteld. De leidraad biedt inzicht in hoe we de communicatie en participatie over duurzaamheid programmateel inrichten en ook uitgangspunten om de communicatie en participatie rondom duurzaamheidsprojecten vorm te geven. Voor duurzaamheidscommunicatie is maatwerk en wendbaarheid nodig. We stellen onze communicatie bij aan de hand van nieuwe ontwikkelingen, ervaringen en gesignaleerde behoeften. Zo bieden de energiecrisis en gestegen energieprijzen bijvoorbeeld aanknopingspunten om versterkt in te zetten op acties en communicatie over energiebesparing en verduurzamingsmaatregelen. Naast de in de leidraad genoemde uitgangspunten zijn relevantie, urgentie en

nabijheid belangrijk. Nog meer dan al het geval is, willen we duurzaamheidscommunicatie verbinden aan wat er in de dorpen gebeurt, kiezen we voor een doelgroepgerichte benadering en hebben we aandacht voor technieken en methoden die bijdragen aan gedragsverandering. Dit om de effectiviteit te vergroten en maximaal bij te dragen aan het behalen van de duurzaamheidsdoelstellingen.

Op opgaveniveau (programmateel) verscheen in december 2021 de eerste [digitale nieuwsbrief Duurzaamheid](#). In 2022 is deze nieuwsbrief 8 keer verzonden en inmiddels zijn er ruim 1.000 abonnees. De nieuwsbrief informeert over gemeentelijk duurzaamheidsnieuws en is ook bedoeld om te inspireren met goede voorbeelden. Vooral bij dit laatste willen we nog meer aansluiten bij de initiatieven en energie die er in de samenleving zijn. Daarom bieden we in 2023 in de nieuwsbrief ook ruimte voor inbreng vanuit maatschappelijke (samenwerkings)partners, ondernemers en inwoners. Het doel is om te inspireren, voorbeelden, tips en ervaringen te delen, van elkaar te leren en belangstellenden met elkaar te verbinden. We willen de 'duurzame parels' in de Hoeksche Waard extra onder de aandacht brengen. Duurzaamheidsnieuws dat interessant is voor ondernemers delen we via de digitale nieuwsbrief Ondernemers-update, het toekomstige platform ondernemendhw.nl (gaat live in 2023) en via het Zakelijk Regionaal Energieloket. In 2022 is 2 keer, in juni en oktober, een [Duurzaamheidsspecial in Het Kompas](#) opgenomen. In deze specials is aandacht besteed aan de brede duurzaamheidsopgave van de Hoeksche Waard en de 4 duurzaamheidsthema's. Ook in 2023 doen we mee aan deze themabijlagen in Het Kompas.

We zetten in 2023 verder in op een goede informatievoorziening onder andere via de gemeentelijke website; duurzaamheidsinformatie moet makkelijk vindbaar, compleet en begrijpelijk zijn, handelingsperspectief bieden en doorverwijzen waar nodig. Ook moeten de verschillende plekken waar informatie te vinden is goed aan elkaar

Bewoners vergroenen samen met de gemeente het plein aan de Atalanta in 's-Gravendeel

gekoppeld zijn. In 2023 gaan we voorsnog niet verder met de ontwikkeling van een apart digitaal platform Duurzaamheid. Op dit moment zien we, ook bij onze partners, daaraan geen behoefte. Terwijl de inzet van menskracht en middelen die nodig is om dit tot ontwikkeling te brengen wel groot is. We kiezen ervoor om de communicatiecapaciteit op andere manieren in te zetten om zo goed mogelijk bij te dragen aan het behalen van de duurzaamheidsdoelstellingen. We sluiten aan bij de energie die er in de samenleving is door verbinding en 'community-building' te stimuleren. Dat doen we door aan te sluiten bij de gemeenschappen en samenwerkingsverbanden die er zijn, door het delen van ervaringen en voorbeelden van anderen en door ontmoeting te stimuleren en faciliteren.

PARTICIPATIE BIJ PROJECTEN

Afgelopen jaar is bij diverse projecten uitgebreid geparticipeerd. De duurzame transitie van de samenleving is voor iedereen zichtbaar en raakt ook iedereen. Daarom is participatie erg belangrijk. Als mensen op een goede manier betrokken worden bij plannen of gehoord worden op hun eigen ideeën, dan vergroot dat de kwaliteit van plannen en de acceptatie ervan. Daarom is in 2022 een aantal projecten gekozen waar een uitgebreid participatietraject is doorlopen of opgestart. Zo zijn bijvoorbeeld bij 2 basisscholen met hulp van leerlingen, hun ouders en de omwonenden Tiny Forests aangeplant. De leerlingen zijn betrokken bij het ontwerp van het minibos en het bijbehorende buitenlokaal. Voor het thema Klimaatadaptatie is nauw met omwonenden samengewerkt bij het vergroenen van een plein aan de Atalanta in 's-Gravendeel. Enthousiaste omwonenden hebben de gemeente om hulp gevraagd bij de

uitvoering van hun groene plannen. Als het groene plein klaar is, nemen de omwonenden ook een deel van het groenbeheer op zich. Bij de totstandkoming van de uitvoeringsagenda Biodiversiteit is in 2021 door middel van werkateliers informatie opgehaald bij betrokken organisaties. In 2022 is de concept agenda besproken en is de samenwerking op de verschillende acties verkend.

DUURZAAMHEIDSEUCATIE

Rondom duurzaamheidseducatie heeft de gemeente een jaarlijkse samenwerking met Stichting Milieu Dichterbij. Dit is het lesproject Scholen voor Duurzaamheid. Leerlingen van CSG Willem van Oranje en het Hoeksch Lyceum werkten in 2022 opdrachten uit van de gemeente, RAD en Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid over de onderwerpen circulaire economie, klimaatadaptatie en de energietransitie. De resultaten en ideeën werden aan het einde van de lesperiode gepresenteerd. Voor de opdracht op het gebied van de energietransitie hebben de leerlingen verschillende mogelijkheden voor een duurzaam en energieneutraal gemeentehuis ontworpen. Voor de opdracht van circulaire economie was het advies van de leerlingen om circulaire economie op te nemen in de lessen Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV). In 2023 kijken we samen met de scholen of we dit advies tot uitvoering kunnen brengen. Duurzaamheidseducatie blijven we de komende jaren verder voortzetten en uitbreiden.

DUURZAAMHEIDSPRIJS

In juni 2020 heeft de gemeenteraad besloten een jaarlijkse Duurzaamheidsprijs in te stellen voor inwoners en maatschappelijke partijen. De tweede ronde van de prijs is gestart op 1 november 2021. Ondanks herhaalde oproepen via verschillende

kanalen, kwamen er slechts 11 inzendingen binnen. De Duurzaamheidsprijs 2022 is uiteindelijk niet uitgereikt, omdat geen van deze inzendingen aan de gestelde voorwaarden voldeed. De jury heeft samen met wethouder Duurzaamheid, Harry van Waveren, het proces van de afgelopen 2 jaar geëvalueerd. De conclusie is dat de Duurzaamheidsprijs van toegevoegde waarde is, maar dat de huidige opzet niet de juiste initiatieven aantrekt. In 2023 onderzoeken we samen met de jury en programmateam Duurzaamheid hoe we met een meer integrale kijk op de Duurzaamheidsprijs de juiste initiatieven kunnen belonen.

DUURZAAMHEIDSDAG VOOR ONDERNEMERS

De jaarlijkse Duurzaamheidsdag Hoeksche Waard (DDHW) voor ondernemers vond plaats op 18 november 2022, tijdens de landelijke Dag van de Ondernemer. Tijdens deze editie van DDHW was de dag uitgesplitst in 2 programmadelen. De inspiratietour met de waterstofbus van Connexion ging naar 3 duurzame ondernemers in de Hoeksche Waard. Zij vertelden over hoe ze als ondernemer aan de slag zijn gegaan met duurzaamheid en hoe dat verweven is in de bedrijfsvoering. En na de tour nam

‘weer-, klimaat- en duurzaamheidsambassadeur’ Helga van Leur de aanwezigen mee in het weer en de extremen van tegenwoordig, klimaatverandering en duurzaamheid bij Rabobank Zuid-Hollandse Eilanden in Heinenoord. Afsluitend was er een netwerkbijeenkomst. DDHW wordt jaarlijks georganiseerd door Ondernemersvereniging Hoeksche Waard, Energieke Regio, Rabobank Zuid-Hollandse Eilanden, provincie Zuid-Holland en gemeente Hoeksche Waard. [Zie: video van DDHW 2022](#)

OVERIGE ONTWIKKELINGEN

Toekomstbestendig bouwen

In de afgelopen jaren heeft onze gemeente een hogere ambitie neergezet dan wettelijk vereist is als het gaat om energieneutraal en klimaatadaptief bouwen. We zien daarnaast mooie ontwikkelingen op het gebied van circulariteit en biodiversiteit ontstaan, waarbij we ook kijken naar de combinatie met welzijn en levensloopbestendig wonen. De gemeente heeft de ambitie om alle nieuwbouw die gerealiseerd wordt, energieneutraal te bouwen. Doen we dit niet, dan wordt onze opgave duurder én complexer. Woningen moeten dan alsnog later aangepast worden of het betekent dat we ergens anders in de Hoeksche Waard meer duurzame energie moeten opwekken om aan het eind van de streep energieneutraal te zijn. Dit heeft ook ruimtelijke gevolgen, terwijl ruimte toch al schaars is (gezien ook andere opgaven zoals woningbouw, voldoende werkgelegenheid en mobiliteit) en ons unieke landschap een groot goed is.

Om onze ambities kracht bij te zetten en gebruik te maken van beschikbare kennis binnen de provincie Zuid-Holland hebben we in 2022 de intentieverklaring getekend om te komen tot de coalitie Toekomstbestendig Bouwen. In deze coalitie gaan we samenwerken met overheden en de bouwsector aan de transitie naar een klimaatadaptieve, natuurinclusieve, circulaire, energiepositieve en emissieloze bouw, in een gezonde leefomgeving en met een gezond binnenmilieu. Punten waarop onze ambitie hoger is dan de wettelijke eisen, moeten in goed overleg met de marktpartijen worden afgesproken en vastgelegd. Veelal is het ambitieniveau hierbij afhankelijk van de kennis en ambities van de marktpartijen en van de uitdagingen om een financieel haalbare nieuwbouwontwikkeling neer te zetten. Samen met projectontwikkelaars en HW Wonen maken we afspraken bij de nieuwbouw van woningen over de verduurzaming. De doelstellingen uit het programmaplan Duurzaamheid vormen hiervoor de basis. Voor HW Wonen worden de doelstellingen jaarlijks vastgelegd in de prestatieafspraken.

*Een aantal voorbeelden uitgelicht:**Tiny Houses in Oud-Beijerland*

Het project Tiny Houses in Oud-Beijerland is na bijna 5 jaar voorbereiding en uitvoering in 2022 opgeleverd. Het project was specifiek bedoeld om starters te helpen met hun start op de woningmarkt. Een inwoner stapte in 2017 bij de gemeente binnen met de wens om Tiny Houses in het dorp te bouwen. De huisjes zijn toekomstbestendig en duurzaam. De woningen hebben zonnepanelen, een warmtepomp en zijn gasloos. Dit levert de bewoners een besparing op de energiekosten en extra wooncomfort op. Ook worden er 120 fruitbomen geplant.

Land van Essche III in Strijen

In april 2022 is de anterieure overeenkomst voor het bouwen van nieuwe woningen aan de Randweg en de Schenkeldijk in Strijen getekend met Bowonen. In deze wijk komen 155 woningen; van starterswoning, middel- tot duursegment en van rijtjeshuis, vrijstaande woning, appartement tot een groepswoonvorm. Land van Essche III wordt een duurzame klimaatadaptieve wijk, ingericht voor elektrisch rijden met veel ruimte voor groen en spelen. De woningen worden toekomst- en levensloopbestendig gebouwd. De bouw start naar verwachting in 2023.

De Berken in Klaaswaal

Nieuwbouwproject De Berken ligt aan De Berkenlaan in Klaaswaal op de locatie van de voormalige brandweerkazerne en de voormalige gemeentewerf. Er zijn 7 nul-op-de-meter, gasloze eengezinswoningen gebouwd waarvan 2 hoekwoningen en 5 eengezinswoningen. Dit betekent dat de woningen jaarlijks evenveel of meer energie opwekken dan de bewoners gebruiken voor verwarming, koeling en warm water, apparaten

en verlichting. De woningen worden opgeleverd met energielabel A++++. Dit levert de bewoners een grote besparing van energiekosten en extra wooncomfort op.

Tienvoet in Heinenoord

In de nieuwe wijk Tienvoet in Heinenoord zet de ontwikkelaar in op circulariteit. Binnen het nieuwbouwproject is een pilot waarbij in ieder geval 15 woningen zo volledig mogelijk circulair worden gebouwd. Het doel hierbij is naast circulaire woningen opleveren ook ervaring opdoen met circulair bouwen en wat wel en niet werkt. Ook is er afgesproken dat biodiversiteit in heel de wijk meer plek krijgt: hoe dit uitvoering krijgt, wordt nog bepaald.

Prestatieafspraken HW Wonen

HW Wonen heeft ongeveer een derde van alle woningen in de Hoeksche Waard in bezit. Daarnaast bouwt HW Wonen ook regelmatig (vervangende) nieuwbouw. Voor de bestaande woningen, maar ook de nieuwbouwwoningen, maken we jaarlijks afspraken wat HW Wonen realiseert aan levensduurverlengende ingrepen (LVI) of nieuwbouw; de zogenaamde prestatieafspraken. Belangrijke onderdelen in 2022 waren het streven naar een gemiddeld energielabel B voor alle woningen, het experimenteren met klimaatadaptief bouwen bij nieuwbouw, zoveel mogelijk nul-op-de-meterbouwen en daar waar mogelijk onderzoeken in hoeverre circulair bouwen of natuurinclusief bouwen meegenomen konden worden. Er werden 360 huurwoningen van zonnepanelen voorzien. Ook de samenwerking binnen de Regionale Energiestrategie en de warmtetransitie zijn onderdeel van de prestatieafspraken. Elk kwartaal bespreken we met HW Wonen hoever ze gevorderd zijn met de prestatieafspraken en waar ze tegenaan lopen. In 2022 is HW Wonen de afspraken

volledig nagekomen en in sommige gevallen is er zelfs meer gerealiseerd.

De afspraken worden in 2023 voortgezet en verder aangescherpt onder andere gezien de ontwikkelingen met de energieprijzen en het ontstaan van energiearmoede met als doel dat het huren van woningen betaalbaar blijft en niemand in de kou zit. Ook maakt HW Wonen circulair bouwen onderdeel van de besluitvorming rondom nieuwbouwprojecten. HW Wonen heeft rondom circulair, klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen duidelijke operationele doelen voor 2030 bepaald en werkt aan beleidskaders voor deze thema's. Deze nieuwe beleidskaders en operationele doelen sluiten waar mogelijk aan bij de uitvoeringsplannen van de gemeente.

Een aantal resultaten en vooruitblikken per thema

Ontwikkelingen Energietransitie

REGIONALE ENERGIESTRATEGIE

De RES 1.0 van RES-regio Hoeksche Waard is opgesteld in samenwerking tussen gemeente Hoeksche Waard, provincie Zuid-Holland, waterschap Hollandse Delta, HW Wonen en Stedin. Ook waren hierbij inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties betrokken. De RES 1.0 is in 2021 door alle overheidspartijen in de Stuurgroep RES vastgesteld en ingediend bij het Nationaal Programma RES (NPRES). In de RES 1.0 staat dat de Hoeksche Waard 0,476 terawattuur (TWh) aan duurzame elektriciteit grootschalig wil opwekken in 2030. Hiervan moest nog 0,09 TWh gerealiseerd worden. Begin 2022 zijn de voorbereidingen gestart om te komen tot een RES 2.0. Vanuit het Rijk zijn financiële middelen gestort voor het jaar 2022. Voor de periode erna, 2023 en verder, moeten de financiële middelen nog worden gestort, maar de hoogte is inmiddels bekend.

Begin 2023 zijn de gemeenteraad en de betrokken partijen, inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties geïnformeerd over het proces om te komen tot de RES 2.0 (Voortgangsdokument). Inmiddels blijkt dat de grootschalige opwek van duurzame elektriciteit is toegenomen door meer opwek van zonne-energie op (agrarische) bedrijfsdaken. We hebben al meer dan de helft van de openstaande 0,09 TWh ingevuld. Van de 0,476 TWh moeten we als Hoeksche Waard nu nog 0,038 TWh realiseren voor 2030. Als de groei van 'zon-op-bedrijfsdaken' aanhoudt, haalt RES-regio Hoeksche Waard zeker haar RES-bod. De RES 2.0 (Voortgangsdokument) wordt in juni 2023 ter vaststelling/instemming aangeboden aan de dagelijks besturen van gemeente, provincie en waterschap en moet vóór 1 juli 2023 worden ingediend bij het NPRES.

[Zie: RES-update februari 2023](#)

TRANSITIEVISIE WARMTE

Eind 2021 heeft de gemeenteraad de Transitievisie Warmte Hoeksche Waard vastgesteld. De raad heeft toen ook

aangegeven de Transitievisie Warmte na 2 jaar te willen vernieuwen. Dit onder andere aan de hand van de nieuwste technologische ontwikkelingen. Hoe deze vernieuwing er precies uitziet, wordt in 2024 bekeken op basis van de ontwikkelingen sinds 2021. De visie geeft inzicht in hoe we als Hoeksche Waard kunnen toewerken naar een aardgasvrije Hoeksche Waard in 2050, volgens de landelijke opgave. Er wordt inzicht gegeven in wat op dit moment de alternatieven zijn voor aardgas, welke stappen er gezet worden en wat elke inwoner of gebouweigenaar nu al kan doen om aardgasvrij of zogenaamd 'transitie-gereed' te zijn.

We volgen hierbij de uitvoeringsstrategie zoals opgenomen in de visie. De uitvoeringsstrategie bestaat uit 3 sporen:

- Spoor 1: het besparen op het aardgasverbruik en het terugdringen van de warmtevraag.
- Spoor 2: het uitwerken van de warmtekansen zoals benoemd in de Transitievisie Warmte in diverse dorp- en wijkuitvoeringsplannen.
- Spoor 3: toekomstige oplossingen en innovaties.

Op dit moment zijn er weinig alternatieve warmtebronnen in de Hoeksche Waard beschikbaar als vervanging voor aardgas. De zogenaamde 'all-electric'-oplossing is op dit moment de meest voor de hand liggende. Hiervoor is het echter wel nodig dat alle gebouwen voldoende geïsoleerd zijn. Daarom zetten we nu vooral in op het terugdringen van de warmtevraag en het op een individuele manier al aardgasvrij krijgen van gebouwen. We proberen de woning- en gebouweigenaren hierbij zoveel mogelijk te ondersteunen onder andere door het aanbieden van wijkaanpakken en groepsaankopen in samenwerking met het Regionaal Energieloket (zie ook: Regionaal Energieloket op p.14).

Onderzoek naar aqua- en geothermie (spoor 2 en 3)

Als vervolg op de Transitievisie Warmte leverden we in 2022 een onderzoek op naar aquathermie als mogelijke alternatieve warmtebron voor aardgas. Aquathermie, warmte uit riool-, drink- en oppervlaktewater, kwam als 1 van de potentiële warmtebronnen naar voren in de Transitievisie Warmte. Met kleinschalige projecten (op gebouwniveau) kan warmte uit rioolwater interessant zijn, voor buurten en dorpen kan warmte uit oppervlaktewater mogelijk kansen bieden. Dit laatste is door IF Technology, in opdracht van de gemeente, verder onderzocht. De wijk Numansgors in Numansdorp is als locatie bekeken. Numansgors is een interessante locatie om aquathermie verder te onderzoeken onder andere door de ligging buitendijks en omdat we hier te maken hebben met allemaal hetzelfde type woningen. Ook loopt er in Numansgors al een inwonersinitiatief waarop met dit onderzoek kon worden aangehaakt. Uitgangspunt van het onderzoek is geweest om te oordelen in hoeverre aquathermie voor Numansgors haalbaar en betaalbaar is, zodat deze oplossing eventueel verder kan worden uitgerold in de hele Hoeksche Waard.

In het onderzoek zijn 2 mogelijke energieconcepten uitgewerkt. Hierin wordt warmte gewonnen door een TEO-systeem (Thermische Energie Oppervlaktewater) en zorgt een WKO (Warmte-Koude-Opslag) voor seizoensopslag. Het gaat om een lage temperatuur en een zeer laagtemperatuur-systeem. Afhankelijk van het concept wordt de warmte voor ruimteverwarming centraal, dan wel decentraal opgewekt. Warmte voor tapwater wordt in alle gevallen decentraal opgewekt. De totale onrendabele top van het project bedraagt voor beide mogelijkheden ongeveer € 2,9 miljoen wat neerkomt in kosten op € 14.200,- tot € 14.500,- per woningequivalent (WEQ) exclusief btw. Een belangrijke vervolgstap is dan ook om inzichtelijk te maken hoe de onrendabele top in de toekomst gedekt kan worden. Woningaanpassingen om de aansluiting op het warmtenet mogelijk te maken (zoals bijvoorbeeld voldoende isolatieniveau) zijn hierin niet meegenomen. De resultaten geven voor ons een goed beeld van de mogelijkheden van aquathermie als warmtebron. Het biedt nog financiële uitdagingen om dit rendabel te maken. Hier wordt onder andere landelijk aan gewerkt door het beschikbaar stellen van subsidies voor projecten zoals aquathermie. Het blijft echter maatwerk om iets dergelijks op te zetten voor een buurt of dorp.

Ook is er in 2022 onderzoek gedaan naar de technische en economische beschikbaarheid van geothermie in de Hoeksche Waard. Vanwege de complexiteit van dit onderwerp worden de resultaten van dit onderzoek apart via een raadsinformatiebrief aan de gemeenteraad aangeboden.

UITVOERINGSPROGRAMMA 'HOEKSCHÉ WAARD RICHTING ENERGIENEUTRAAL'

Het uitvoeringsprogramma 'Hoeksche Waard richting energieneutraal 2021-2026' is op 20 december 2022 opnieuw vastgesteld door de nieuwe gemeenteraad. Vanaf het eerste moment van vaststelling in juni 2021 is voortvarend gestart met de uitvoering van verschillende projecten en actiepunten. Een aantal projecten en actiepunten wordt hieronder uitgelicht.

ENERGIEVERBRUIK EN -OPWEK

In onze regio zien we dat het energieverbruik de afgelopen jaren stabiel is. De hoeveelheid duurzame energie neemt echter duidelijk toe – van 835 TJ in 2019 tot 1.268 TJ in 2021 – een procentuele stijging van 52%. Dit uit zich onder andere in een explosieve groei van zonnepanelen op daken – van afgerond 65.000 in 2019 naar 315.000 in 2022.

ENERGIE BESPAREN INWONERS

Regionaal Energieloket

Het Regionaal Energieloket (REL) is al een aantal jaren het loket voor onafhankelijk advies aan inwoners van de Hoeksche Waard over het verduurzamen van hun woning. Op de website van het REL vinden inwoners informatie over verduurzamingsacties, de verschillende maatregelen en tips, wet- en regelgeving, subsidies en financieringsmogelijkheden. Ook telefonisch of via de chat kan men bij het REL terecht voor vragen.

In 2022 hebben we samen met het Regionaal Energieloket weer verschillende acties gehouden in de Hoeksche Waard:

- 4 buurtacties: van de meest voorkomende woningen in een wijk of buurt is een gratis energiescan gemaakt. Tijdens een online informatiebijeenkomst kregen de woningeigenaren uit deze buurt meer informatie over de uitkomsten van de scans en het verduurzamen van hun type koopwoning. Zo werden ze op weg geholpen met de verduurzaming van hun koophuis.

- 5 groepsaankoopacties: woningeigenaren uit de Hoeksche Waard konden deelnemen aan een gratis online informatieavond over spouwmuur-, bodem- en vloerisolatie (2x), dubbel glas (2x) of een (hybride) warmtepomp (1x). Na de informatieavonden konden ze gebruik maken van een aanbod met een goede prijs-kwaliteit-verhouding van een lokale installateur voor isolatie, HR++ glas of een (hybride) warmtepomp.
- 2 online informatieavonden over energiebesparing voor huurders uit de Hoeksche Waard in samenwerking met HW Wonen.
- 2 online informatieavonden voor Vereniging van Eigenaren (VVE's): 1 over energiebesparing en 1 over zonnepanelen bij VVE's, waarna een gratis QuickScan aangevraagd kon worden naar de mogelijkheden en kosten voor zonnepanelen op het VVE-dak.
- Doorlopende actie met cadeaubonnen voor kleine energiebesparende maatregelen voor huurders en een klein deel voor woningeigenaren.

Enkele cijfers over het Regionaal Energieloket en de acties die zijn uitgevoerd in 2022:

- In totaal heeft ongeveer 70% van de huishoudens in de Hoeksche Waard de website van het Regionaal Energieloket in 2022 1 keer bezocht. Dit waren geen korte digitale bezoeken, maar men bleef vaak langer op de website om te zoeken naar informatie. In vergelijking met gemeenten van dezelfde grote en andere gemeenten in provincie Zuid-Holland heeft gemeente Hoeksche Waard 1 van de hoogste bezoekersaantallen.

- De gedeelten van de website die het meest zijn bezocht, gingen over de cadeaubonnen, de acties die de gemeente samen met het energieloket voerde en informatie over subsidies en financieringen.
- In totaal hebben er ongeveer 2.100 inwoners deelgenomen aan de informatieavonden die we hebben georganiseerd. Deze avonden, maar ook de informatie die werd verstrekt, werden beoordeeld met een 8 als gemiddelde cijfer. In totaal hebben ongeveer 2.340 woningeigenaren en 2.940 huurders een cadeaubon voor kleine energiebesparende maatregelen aangevraagd en verzilverd.

Zie: www.regionaalenergieloket.nl

Duurzame Doe woning

Van 26 november tot en met 17 december hebben we als gemeente in samenwerking met HW Wonen de eerste Duurzame Doe woning geopend. Een huurwoning van HW Wonen, die net was gerenoveerd. Deze woning was 3 weken lang ingericht als loket in de wijk en op een aantal vaste momenten per week geopend. Inwoners waren van harte welkom met vragen over energie besparen en het verduurzamen van de woning of om gewoon een kijkje te nemen. Bezoekers konden in gesprek met een energiecoach, tips bekijken hoe je met eenvoudige handelingen al energie kunt besparen, zien hoe een zonnepaneel, infraroodpaneel of hybride-warmtepomp eruitziet of direct een afspraak maken met de energiecoach voor advies aan huis.

Ook de tuin van de woning was aangepakt en vergroend met schuilhoekjes voor tuindieren met als doel om bezoekers bekend te maken met klimaatadaptatie en biodiversiteit. En de meubels waren geheel circulair

van de Waardeloods. Iedere bezoeker kon de nieuwe [bewaargids 'Stap voor stap energiezuinig & duurzaam wonen'](#) van de gemeente mee naar huis nemen. Deze gids staat boordevol tips en nuttige informatie over het verduurzamen van de woning en energiesparing.

Ongeveer 100 inwoners afkomstig uit de hele Hoeksche Waard hebben de Duurzame Doe woning aan de Begoniastraat 7 in Oud-Beijerland bezocht. Ook konden op 2 zaterdagen informatie krijgen over langer thuis wonen. Een vrijwilliger van Lang Leve Thuis was op deze dagen aanwezig om de bezoekers hierover te informeren. Bezoekers stelden veel vragen bijvoorbeeld: wat is voor mij een goede volgende stap voor het verduurzamen van mijn huis, waar kan ik op letten, maar ook over kleine energiebesparende middelen. Ze gaven aan de Duurzame Doe woning een fijne manier te vinden om informatie en inspiratie op te doen. Onze

ervaring met de Duurzame Doe Woning was zeer positief. In 2023 willen we hier zeker een vervolg aangeven. [Zie: nieuwsbericht over de opening van de Duurzame Doe woning](#)

Energiecoach

In 2022 zijn we gestart met de inzet van energiecoaches voor inwoners. Zowel huurders als kopers kunnen een afspraak maken met een onafhankelijke energiecoach voor een gratis gesprek bij hen thuis. Elke woning is anders. Daarom komt de energiecoach thuis langs. Samen met de bewoner(s) gaat hij/zij op zoek naar handige manieren om in huis energie te besparen. De energiecoach geeft ook meteen de bewaargids 'Stap voor stap energiezuinig en duurzaam wonen' aan de bewoner bij zijn bezoek. Alle inwoners die een energietoeslag kregen in 2022 zijn ook geïnformeerd over dat zij gebruik kunnen maken van een energiecoach.

Helaas werd er weinig gebruik gemaakt van dit aanbod. In totaal zijn er in 2022 ongeveer 160 huurders en woning-eigenaren bezocht door een energiecoach waarbij de nadruk lag op woningeigenaren. In het najaar van 2023 gaan we in gesprek met HW Wonen over het samenwerken rondom de inzet van energiecoaches.

Energiearmoede

Met de stijgende energieprijzen in 2022 is energiearmoede een steeds groter onderwerp geworden dat steeds meer huishoudens raakt. We deden al het nodige voor de doelgroep die te maken heeft met energiearmoede, denk hierbij aan het beschikbaar stellen van een energiecoach en een cadeaubon voor kleine energiebesparende maatregelen. Eind 2022 zijn we daarnaast in samenwerking met HW Wonen gestart om voor de huurders, die te maken kunnen hebben met energiearmoede, kleine energiebesparende producten beschikbaar te stellen. Hierbij is HW Wonen met de kleine energiebesparende producten de wijk ingegaan. Bij bepaalde woningcomplexen konden huurders een bon met een bepaald aantal punten inruilen voor producten als ledlampen, radiatorfolie en/of compriband wat onder andere bescherming biedt tegen warmteverlies. Deze actie wordt door HW Wonen in samenwerking met de gemeente in 2023 voortgezet. We willen de actie ook uitbreiden naar woningeigenaren. Energiearmoede onder deze doelgroep wordt namelijk ook groter. In 2023 breiden we onder andere in samenwerking met het sociaal domein en HW Wonen de acties gericht op het terugdringen van energiearmoede verder uit.

Duurzaamheidslening

Ook in 2022 zijn er weer volop Duurzaamheidsleningen verstrekt voor het verduurzamen van koopwoningen. Er is veel meer gebruik van gemaakt dan in

2021. In 2022 zijn er in totaal 252 leningen verstrekt aan particulieren. In 2021 waren dit er nog 122. Dit heeft natuurlijk alles te maken met de energieprijzen die omhoog gegaan zijn. Ook het gemiddelde bedrag per lening is duidelijk gestegen. In 2021 was dit nog ongeveer € 6.500,- per lening. In 2022 is het gemiddelde bedrag per lening gestegen naar bijna € 11.000,-. Hiermee is afgelopen jaar voor € 2,8 miljoen aan Duurzaamheidsleningen weggezet. De lening wordt het meest gebruikt voor de aankoop van zonnepanelen, maar wordt ook steeds vaker ingezet voor de aankoop van een (hybride) warmtepomp of isolatiemaatregelen. Er is dus zeker behoefte aan deze lening, die we dan ook blijven aanbieden.

ENERGIE BESPAREN ONDERNEMERS EN MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES

Energiebespaarscans voor ondernemers en maatschappelijke organisaties

Na signalen van de gemeentelijke accountmanagers Bedrijven dat ondernemers het lastig hadden met de gestegen energietarieven, is er vanuit de gemeente actie ondernomen. In samenwerking met team Ondernemen zijn we in november gestart met het gratis aanbieden en uitvoeren van 40 Energiebespaarscans voor ondernemers en maatschappelijke organisaties die veel energie verbruiken. Een onafhankelijk expert van Stichting Energieke Regio voerde de scans uit. Een Energiebespaarscan geeft inzicht in korte- en langetermijnkostenbesparingen op energievlak en richt zich voornamelijk op gebouwgebonden energieverbruik. Ook besparingsmaatregelen per branche, duurzame mobiliteit en terugverdientijden van maatregelen zijn besproken. Zo probeert de gemeente te helpen voorkomen dat ondernemers gedwongen moeten stoppen door de gestegen energietarieven. In mei 2023 waren

zo goed als alle scans benut.

Zie: [nieuwsbericht Gemeente helpt ondernemers en maatschappelijke organisaties met energie besparen](#)

Energiebesparing op bedrijventerreinen

Om verduurzaming te stimuleren boden we in 2022 op 3 bedrijventerreinen in totaal 30 gratis energiescans aan. Hierbij ging het om de bedrijventerreinen Klaaswaal, De Hoogerwerf in Oud-Beijerland en Mijlpolder in 's-Gravendeel. Deze bedrijventerreinen zijn gekozen, omdat daar nog voldoende netcapaciteit is voor teruglevering van elektriciteit op het energienet. Deze actie werd volledig uitgevoerd. Uit de resultaten blijkt dat de meeste ondernemers concrete energiebesparingsstappen zetten na een energiescan. Alhoewel we tevreden zijn over de energiescanresultaten, ervoeren we wel dat er veel communicatie nodig was om deelnemers voor de scans te vinden. Na evaluatie is de conclusie getrokken om nog meer te luisteren naar de behoeften van ondernemers bij verduurzaming en meer samen te werken hierop. Een nieuwe ronde energiescans met de naam energiekansenscans is in de maak.

Netcapaciteit Stedin

De wettelijke verantwoordelijkheid voor het elektriciteitsnet ligt bij de netbeheerders, in ons geval is dat Stedin. Het beheer van het landelijk transportnet ligt bij TenneT. Stedin neemt (buiten de Hoeksche Waard)

elektriciteit van TenneT af en vervoert dat via het eigen netwerk in de Hoeksche Waard. Het netwerk dat daarvoor wordt gebruikt, is ooit gebouwd met het idee van 'centraal opwekken, lokaal gebruiken'. Inmiddels willen we als samenleving juist veel lokaal opwekken. Het energienet is daarop niet voorbereid en moet hiervoor aankomende jaren op bepaalde locaties verzwaaard worden. Daarnaast willen we onze gebouwen verduurzamen, elektrisch rijden en de industrie verduurzamen (vaak betekent dit: elektrificeren en een grotere vraag naar (duurzame) elektriciteit). Naast het zwaarder uitvoeren van het bestaande net is er ook vraag naar netuitbreiding. Bijvoorbeeld voor nieuwe woningbouw en bedrijfsgebouwen. Dit komt voor de netbeheerders bovenop het normale onderhoud. De komende tientallen jaren staan netbeheerders dus voor grote uitdagingen.

Er is sprake van netcongestie als de vraag naar of het aanbod van (duurzame) elektriciteit groter is dan het elektriciteitsnet kan vervoeren. Vooral dat laatste is in een aantal gebieden van Nederland een feit, bijvoorbeeld bij onze burens op Goeree-Overflakkee. Een gevolg kan zijn dat er een tijdelijk stop komt op nieuwe aansluitingen van bijvoorbeeld zonnepanelen op het elektriciteitsnet totdat het net verzwaaard is. Dit vertraagt de energietransitie. Als aandeelhouder en belanghebbende voeren we maandelijks gesprekken met Stedin om netcongestie in ons gebied te vertragen en liefst te voorkomen. We brengen zorgen over, denken mee over oplossingen en nemen ze mee in projecten die ook netbeheer raken. We werken samen om de noodzakelijke netverzwaringen snel te realiseren (vergunningen), waaronder de bouw en plaatsing van een 150 kV (kilovolt) elektriciteitsstation in de Hoeksche Waard voor 2030. Het elektriciteitsstation helpt ons om energieneutraal te worden. Ook denken we mee

over de toekomst van ons energienetwerk in het zogenaamde pMIEK (provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat). En we zien dat slim gebruik maken van ons net en het tijdelijk opslaan van energie in toenemende mate nodig is. Hiermee houden we rekening in onze projecten, bijvoorbeeld op de bedrijven-terreinen.

Zakelijk Regionaal Energieloket

Het Zakelijk Regionaal Energieloket is het startpunt voor ondernemers, verenigingen en maatschappelijke organisaties bij het verduurzamen van hun gebouw en daar waar mogelijk van hun bedrijfsproces. Hier is informatie bijeengebracht over onder andere wet- en regelgeving, financieringsmogelijkheden en duurzame maatregelen per sector. In 2022 is het online Zakelijk Regionaal Energieloket op een aantal onderdelen aangepast naar behoefte en de ervaringen van bezoekers. Ondernemers wijzen we op het bestaan van het Zakelijk Regionaal Energieloket via de gemeentelijke website, de digitale nieuwsbrief Ondernemers-update en tijdens acties en bijeenkomsten.

Energielabel-C-verplichting voor kantoren

Vanaf 1 januari 2023 moet een kantoorgebouw in Nederland minimaal energielabel C hebben. Het Rijk heeft hier wetgeving voor opgesteld (artikel 5.11 van het Bouwbesluit 2012). Tot en met 2022 werd door de gemeente ingezet op 'stimuleren en motiveren'. Team Vergunningen, toezicht en handhaving (VTH) van de gemeente stelt in 2023 een handhavingslijn op, die ingaat vanaf 2024. Op 1 maart 2023 ging het in de Hoeksche Waard om 54 kantoorgebouwen met een energielabel D of lager en 198 gebouwen zonder een geregistreerd label. Beide categorieën voldoen niet. In het kader van stimuleren en motiveren zijn er in samenwerking met Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid (OZHZ) in 2021 en 2022 verschillende acties ingezet. Hierbij ging het om inzicht te krijgen in de cijfers voor onze gemeente, het versturen van brieven aan kantoren met alle benodigde informatie en een duidelijk stappenplan, het bewust maken van de noodzaak via lokale media en het telefonisch benaderen van kantoren die nog geen actie ondernemen.

Folder Verduurzaming voor ondernemers

In 2022 is door programmateam Duurzaamheid samen met de accountmanagers Bedrijven de drieluikfolder 'Verduurzaming voor ondernemers' gemaakt. In deze folder staat per duurzaamheidsthema korte informatie over wat een bedrijf kan doen en waar zij terecht kunnen voor informatie en ondersteuning. De accountmanagers

overhandigen deze folder bij een bedrijfsbezoek en ook tijdens acties en bijeenkomsten wordt de folder onder de aandacht gebracht bij ondernemers en maatschappelijke organisaties. [Zie: folder Verduurzaming voor ondernemers](#)

Energiebesparingsplicht bedrijven

Bedrijven in Nederland zijn verplicht om energie te besparen. De regels hiervoor zijn vastgelegd in de wet. Verbruikt een bedrijf meer dan 50.000 kilowattuur (kWh) elektriciteit of 25.000 kubieke meter (m³) aardgas? Dan moet het alle energiebesparende maatregelen nemen die binnen 5 jaar zijn terug te verdienen. De gemeente heeft (via OZHZ) de taak hierop toe te zien. In 2022 controleerde OZHZ bij 108 bedrijven of zij voldeden aan de energiebesparingsplicht en 7 controles van 2022 werden nog opgepakt begin 2023. Ook in 2023 controleren we via OZHZ of bedrijven voldoen aan de energiebesparingsplicht. Het aantal controles is verhoogd ten opzichte van 2022 en is voor dit jaar 180 bedrijven.

Ondersteuning scholen bij verduurzaming schoolgebouwen

Om scholen te ondersteunen bij de aanpak van het verduurzamen van hun schoolgebouw zochten wij de samenwerking met Stichting Energieke Regio. In het najaar van 2022 werd vanuit deze samenwerking aan alle scholen in de Hoeksche Waard een energiebesparingsscan en een zonnepanelenadvies aangeboden. Met de energiebesparingsscan krijgt de school een beeld van het huidige energielabel en de mogelijkheden om energie te besparen aan de hand van 50 duurzaamheidsmaatregelen. Energieke Regio Hoeksche Waard adviseert de school met dit beeld over een gericht stappenplan om het schoolgebouw te verduurzamen, de wettelijke eisen waaraan een school moet voldoen en de subsidiemogelijkheden die er zijn. Het zonnepanelenadvies bestaat uit een intekening van het aantal zonnepanelen dat op het schooldak past. Het aantal is afgestemd op het energieverbruik en de netaansluiting van de school. Ook geeft het inzicht in de kosten van de installatie en de terugverdientijd. Van de 45 scholen in de Hoeksche Waard zijn tussen oktober 2022 en maart 2023 38 energiebesparingscans uitgevoerd. De scholen waarbij geen scan is gedaan, worden vervangen door nieuwbouw of deze scholen hebben zelf al een scan uitgevoerd en zijn al bezig met verduurzaming. Bij deze scholen bieden wij een maatwerkadvies in plaats van de energiebesparingsscan. Ook heeft iedere school na afloop van het traject de folder gekregen 'Verduurzaming voor scholen'. In deze folder staat per duurzaamheidsthema korte informatie over wat een school kan doen en waar zij terecht kunnen voor informatie en ondersteuning. [Zie: folder Verduurzaming voor scholen](#)

Stimuleringslening Duurzaamheid

Sinds 2021 bieden we de Stimuleringslening Duurzaamheid aan verenigingen, maatschappelijke organisaties en ondernemers om de verduurzaming van hun gebouw(en) te kunnen financieren. Het is mogelijk om via de gemeente een bedrag te lenen tussen de € 10.000,- en € 100.000,- tegen een lage rente en aantrekkelijke voorwaarden. De gemeente werkt hierbij, net als bij de Duurzaamheidslening, samen met Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (SVn). De Stimuleringslening is in 2022 5 keer verstrekt aan verenigingen en 2 keer aan bedrijven. Het gaat hierbij vaak om grotere bedragen. Ook in 2023 bieden we deze mogelijkheid om duurzaamheidsmaatregelen te financieren.

Inwoners profiteren van windenergie

In het uitvoeringsprogramma 'Hoeksche Waard richting energieneutraal' is als belangrijke doelstelling opgenomen dat we streven naar 50% lokaal eigendom bij het opwekken van duurzame energie. In Strijensas wordt hier bij de vervanging van het huidige windpark vorm aangegeven. Het windpark van nu nog 6 windturbines wordt vervangen door 4 grotere windturbines. De klankbordgroep van Windpark Oude Mol in Strijensas, die bestaat uit omwonenden, heeft zich een paar jaar geleden omgezet tot stichting Windwaarde. Windwaarde ontvangt van de initiatiefnemer jaarlijks inkomsten vanuit het windpark. Windwaarde heeft het doel om Strijensas en de Mariapolder duurzamer te maken en de leefbaarheid te vergroten met als resultaat een toekomstbestendig Strijensas. Begin 2022 besloot de raad om de te ontvangen middelen van het windpark uit het Regiofonds en het Lokale Fonds (totaal € 545.000,-) beschikbaar te stellen aan Windwaarde in de vorm van een budgetsubsidie. Windwaarde stelde hier een uitvoeringsplan voor op. De komende jaren gebruiken zij de gelden om het uitvoeringsplan uit te voeren en te werken aan een leefbaar en duurzaam Strijensas. Op 15 november 2022 is door Windwaarde een coöperatie opgericht, namelijk Coöperatie Windwaarde U.A. Iedereen die binnen de straal van 1.500 meter van het windpark woont, kan gratis lid worden van de coöperatie. Eind 2022 voerde de coöperatie een bewonersonderzoek uit in Strijensas om de wensen en ideeën van de omwonenden te peilen. NPRES heeft de ontwikkeling in Strijensas vanuit de verschillende partijen en belangen als praktijkvoorbeeld in beeld gebracht. [Zie: RES-praktijkverhaal Strijensas brengt belangen bij elkaar in 'het goede gesprek'](#) en de [video over stichting Windwaarde: Hoe breng je met elkaar alle belangen samen rond een windproject?](#)

Ontwikkelen uitnodigingskader uitbreiding zon-op-land, zon-op-water en overige restruimten

In het uitvoeringsprogramma 'Hoeksche Waard richting energieneutraal' staat dat ontwikkelruimte voor zonneparken nodig en gewenst is. De gemeenteraad heeft besloten om eind 2026 minimaal 100 hectare aan zonneparken op geschikte locaties mogelijk te maken, nadat een uitnodigingskader is vastgesteld. Bij het uitwerken van het uitnodigingskader (wanneer is een locatie geschikt en waar zijn geschikte locaties voor de ontwikkeling van zonneparken) zijn participatie met inwoners, betrokken partijen en een goede inpassing in de leefomgeving en het landschap met oog voor mens en natuur, belangrijke uitgangspunten. We starten eind 2023/begin 2024 met het proces om te komen tot het uitnodigingskader voor uitbreiding van zon-op-land, zon-op-water en overige restruimten.

In het uitnodigingskader is in ieder geval aandacht voor meer dan alleen de opwek van duurzame energie. Ook energieopslag (batterijen, waterstof), energieverdeling en andere belangrijke soms randvoorwaardelijke ontwikkelingen komen aan bod. Het provinciaal omgevingsbeleid voor zonneparken is de basis voor het uitnodigingskader, aangescherpt met een gewenste combinatie van zonnepark met natuurontwikkeling en biodiversiteit. We stellen voorwaarden op om verbinding te leggen met de omgeving van een zonnepark en we stellen eisen aan de mate en vorm van participatie met inwoners. Zoals landelijk bekend is, roept het gebruik van goede landbouwgrond voor het ontwikkelen van een zonnepark mogelijk weerstand op, ook in de Hoeksche Waard. Dit is een belangrijk punt in het genoemde participatieproces. Vooruitlopend op het uitnodigingskader onderzoeken we de mogelijkheden voor het starten van een pilotproject voor zon-op-land

en voor zon-op-water. En als gemeente blijven we ons daarnaast inzetten voor het benutten van alle geschikte daken voor de opwek van zonne-energie.

ENERGIEOPWEKKING AGRARISCHE SECTOR PPS 'Landbouw als vliegwiel voor de energietransitie'

Project publiek-private samenwerking (PPS) 'Landbouw als vliegwiel voor de energietransitie' richt zich op de rol die de landbouw in de lokale energietransitie kan vervullen. Veel van onze agrarische ondernemers hebben al zonnepanelen op de bedrijfsdaken liggen en energiebesparingstechnieken toegepast. Maar waarom nog niet iedereen? De studie die volgde uit de PPS uitgevoerd door Wageningen University & Research laat zien dat er nog ruimte op de daken is om het opwekken van zonne-energie uit te breiden. Daarnaast ziet het de voordelen van zogenaamde boerderijmolens. In theorie kan de landbouwsector ongeveer 13% van ons RES-bod invullen (0,0636 TWh van het doel van 0,476 TWh). In januari 2023 is er een bijeenkomst georganiseerd samen met LTO Noord afdeling De Hoeksche Waard, om te spreken over de landbouw en de energietransitie op de Hoeksche Waard.

(Mogelijke) Pilot Energiepolder

In het derde kwartaal van 2022 stelde LTO Noord afdeling De Hoeksche Waard voor om op polderniveau na te denken over energieopwek en het delen van energie. Van dit idee maakte de gemeente een projectnotitie (pilot). Momenteel ontbreekt hiervoor de financiering. We zetten ons in om middelen te vinden om deze pilot te financieren. De gemeenteraad nam op 20 december 2022 een motie aan die nog meer prioriteit geeft aan dit mogelijke pilotproject Energiepolder.

Beleidskader 'Windenergie bij agrarische bedrijven'

In het 'Hoofdlijnenakkoord 2022-2026' van gemeente Hoeksche Waard is de volgende doelstelling geformuleerd: 'We ontwikkelen een visie op innovatieve ontwikkelingen zoals kleinschalige windenergieopwekking'. Daarnaast beschrijft het uitvoeringsprogramma 'Hoeksche Waard richting energieneutraal' de maatregelen voor de komende 5 jaar (tot en met 2026) waaraan de gemeente samen met inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties werkt. Hierin staat bij actiepunt 1.6 onder andere dat de gemeente (samen met de provincie) de mogelijkheden gaat bekijken voor aanpassing van het ruimtelijk beleid, zodat boerderijmolens onder voorwaarden mogelijk gemaakt worden. Hierbij wordt rekening gehouden met de ruimtelijke kwaliteit en mogelijke gevolgen voor de omgeving (flora, fauna, landschap en omwonenden). Inmiddels zijn er meerdere initiatieven ingediend voor kleinere windmolens binnen het agrarisch bouwvlak door agrarische ondernemers. Dit betekent dat er behoefte is aan dergelijke windmolens. LTO Noord afdeling De Hoeksche Waard, geeft het volgende aan: "Op dit moment zijn er al redelijk veel agrariërs met zonnepanelen op het dak. Zij zijn jaarrond gezien misschien wel energieneutraal, echter het moment van opwek door zonnepanelen en het moment van gebruik ligt bij veel agrariërs, en zeker bij de akkerbouwers, op een compleet ander moment. Zij willen naar een meer evenwichtige verdeling van opwek en gebruik en dan is een aanvulling door windenergie op dit moment de meest logische stap." Dit, en de doelstellingen van de gemeente om energieneutraal te worden, vraagt om een actieve houding van de gemeente in de vorm van een beleidskader.

Eind 2022 is gestart met het opstellen van het benodigde projectplan. Het projectplan wordt begin 2023 ter vaststelling aan het college aangeboden. Met dit projectplan geven we weer wat het proces is om te komen tot een beleidskader voor windenergie bij agrarische bedrijven. Hierbij vindt ook participatie plaats van betrokken partijen, ondernemers en inwoners. We willen een verdere verduurzaming van de agrarische sector mogelijk maken. Door het opstellen van het beleid(skader) hebben we enerzijds plaatsingsbeleid voor zogeheten 'boerderijmolens' in de Hoeksche Waard. Daarnaast stellen we randvoorwaarden op, waardoor voor iedereen duidelijk is onder welke voorwaarden kleinere windmolens of andere vormen van opwek van windenergie gerealiseerd kunnen worden bij agrarische bedrijven. Hiermee willen we uiteindelijk het vergunningstraject/de ruimtelijke procedure versnellen en daarmee de energietransitie.

Renovatie Sportcentrum Strijen

De sporthal Apollo in Strijen is gebouwd in 1973. In 1989 is de sporthal uitgebreid met het zwembad. Omdat de sporthal toe was aan een vernieuwing heeft de voormalige gemeente Strijen in 2018 de eerste plannen gepresenteerd voor de renovatie en verduurzaming van de sporthal. In 2020 heeft gemeente Hoeksche Waard besloten dat ook het zwembad vernieuwd moest worden. In 2022 zijn de renovatiewerkzaamheden gestart. Bij de renovatie worden functionele, beeldbepalende en duurzaamheidsmaatregelen uitgevoerd. De volgende duurzaamheidsmaatregelen worden genomen: de sporthal wordt gasloos verwarmd met warmtepompen, voor het zwembad is voor de haalbaarheid gekozen voor een hybride systeem waarbij bij strenge kou de cv-ketels de verwarming overnemen, op het dak worden zoveel mogelijk zonnepanelen geplaatst, de lucht wordt op een meer efficiënte wijze verwarmd door onder andere warmteterugwinning, met het vervangen van de dakbedekking (groot onderhoud) wordt een extra isolatielaag aangebracht, met het vervangen van de stalen gevelpanelen (groot onderhoud en beeldbepalend) wordt extra isolatie aangebracht en de kieren sterk verminderd, buiten de gebruikstijden wordt het wedstrijdbad afgedekt om verdamping van het warme badwater te voorkomen en in het gehele gebouw wordt ledverlichting aangebracht.

Verduurzamen gemeentelijk wagenpark

In 2021 is er een aanbesteding gedaan voor het wagenpark van de gemeente waarbij in de keuze voor mobiliteitsmaatregelen vooral eerst gekeken is naar de duurzaamste vorm (minder reizen), dan naar het veranderen van mobiliteit (een meer duurzame vorm) en tot slot naar het verduurzamen van bestaande mobiliteiten (naar zero-emissie-voertuigen). Voor het wagenpark betekent dit dat de aanschaf van nieuwe voertuigen vanaf 2022 bestaat uit hybride of volledig elektrische voertuigen. Zo zijn er door de Buitendienst in oktober 12 nieuwe hybride Hyundai Kona's in gebruik genomen. De oude dienstwagens, die nog op diesel reden, waren aan vervanging toe en werden daarom ingeruild voor deze milieuvriendelijkere variant. In 2023 worden ook de servicebussen en -wagens vervangen door een schonere variant en stappen de collega's van Toezicht & Handhaving over op elektrische auto's. Ook werken de medewerkers zoveel mogelijk met accu-oplaadbaar gereedschap.

Proef met waterstof aangedreven afvalwagen

De RAD heeft in maart en november 2022 proefgereden met een op waterstof aangedreven achterlader om huishoudelijk afval in te zamelen. Het waterstofvoertuig werd binnen de Hoeksche Waard ingezet ter vervanging van een bestaand dieselveertuig en tankte groene waterstof bij het waterstoftankstation in Heinenoord. De RAD wilde ervaring opdoen met het gebruik van een zero-emissie-voertuig. De gemeente stimuleert de inzet van schonere brandstoffen zoals elektrisch rijden of op waterstof. Daarom droegen we graag een steentje bij aan het proefrijden. Bij de verbranding van waterstof komt alleen water vrij. De vuilniswagen stoot geen schadelijke gasen uit en dat betekent een schonere lucht. De RAD is positief over het rijden met een waterstof-elektrisch aangedreven inzamelvoertuig. De kosten van zero-emissie

voertuigen zijn veel hoger dan de dieselveertuigen die nu gebruikt worden. Zodra de productie van deze zero-emissie-wagens omhoog gaat, verwacht de RAD een daling van de aankoopkosten. De RAD onderzoekt daarom aanvullende financieringsmogelijkheden naast het gebruik van de Aanschafsubsidieregeling Zero-Emissie Trucks (AanZET) en wacht de ontwikkelingen af.

Pilot waterstofboerderij (Regio Deal Zuid-Hollandse Delta)

Vanuit de Regio Deal Zuid-Hollandse Delta onderzoeken we samen met gemeente Goeree-Overflakkee en provincie Zuid-Holland, op welke wijze het mogelijk is om een agrarisch bedrijf te laten draaien op waterstof. Hierbij zijn 2 ondernemers betrokken, 1 vanuit iedere gemeente. De agrarische ondernemer uit de Hoeksche Waard wil in dit kader verschillende duurzaamheidsmaatregelen nemen waarover het college in 2023 een besluit neemt.

OVERIGE ONTWIKKELINGEN

Beroepentuin voor werken in de duurzame sector

HWwerk! werkt samen met De Beroepentuin aan het trainen en opleiden van inwoners/werkzoekenden voor diverse technische beroepen in de duurzame sector. Denk hierbij aan zonnepanelenmonteur, laadpaalinstallateur, elektrotechniek en loodgieterswerkzaamheden. In de praktijk betekent dit dat we kandidaten gemiddeld 10 weken trainen. We starten met een kennismaking op de verschillende vakgebieden. Vervolgens wordt er een keuze gemaakt voor een opleiding en wordt iemand praktijkgericht getraind. Voldoende goed opgeleide vakmensen komt de energietransitie ten goede en we bieden inwoners zo werkperspectief.

Ontwikkelingen Circulaire economie

Uitvoeringsprogramma Circulaire economie

In de Hoeksche Waard werken we aan een circulaire economie als de nieuwe standaard. Op 20 december 2022 heeft de gemeenteraad het uitvoeringsprogramma Circulaire economie 2021-2026 opnieuw vastgesteld; een belangrijke stap naar een circulaire economie in de Hoeksche Waard.

100% circulair in 2050

Dat is de landelijke doelstelling, waar gemeente Hoeksche Waard bij aansluit. In het uitvoeringsprogramma staan de operationele doelstellingen en hoe we daaraan tot en met 2026 werken. Per doelstelling is samen met partners, inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties nagedacht over projecten die gaan bijdragen aan het behalen van de doelstellingen. De nadruk bij de gekozen projecten ligt op het creëren van bewustwording om uiteindelijk ook gedragsverandering voor elkaar te krijgen.

CONSUMENTEN

Onze inwoners zijn de beste afvalscheiders van de regio Rijnmond. Van het huishoudelijk afval wordt in Hoeksche Waard 74,5% gescheiden. Een resultaat om trots op te zijn. Het scheiden van huishoudelijk afval vormt een belangrijke schakel om stapsgewijs tot volledige circulariteit te komen. Dit doen we door te bevorderen dat waardevolle grondstoffen uit het huishoudelijk afval zo hoogwaardig mogelijk worden gerecycled. We werken met 'Goed Scheiden Loont', een tariefsysteem. Onze inwoners betalen voor elke keer dat zij restafval aanbieden. Zo willen we een forse vermindering bereiken van het verbranden van grondstoffen en de uitstoot van CO₂. Door afval beter te scheiden kunnen we ook het afvalbeheer betaalbaar houden, omdat er minder restafval verbrand

hoeft te worden. Onze inwoners betalen geen bijdrage voor het aanbieden van de GFT-container, PMD-zakken en oudpapiercontainer.

In 2023 starten we met een campagne om het gebruik van wasbare luiers te stimuleren. Met het verbruik van 5.500 luiers voor een gemiddeld kind is de bijdrage aan de afvalberg fors, namelijk ruim 1.000 kilo. Het gebruik van wasbare luiers scheelt daarom enorm veel afval.

Bewust en lokaal consumeren

Binnen het thema consumenten werken we samen met gebiedsmarketing en team Economie aan bewust en lokaal consumeren. Midden in de coronaperiode, met alle maatregelen, is de inwoners van de Hoeksche Waard gevraagd om zoveel mogelijk lokaal in de Hoeksche Waard te kopen en activiteiten te ondernemen om zo de Hoeksche Waardse ondernemers en organisaties te ondersteunen. En nog steeds wordt dit vanuit gebiedsmarketing Hoeksche Waard gepromoot. Met foto's, filmpjes, arrangementen, posters, flyers en acties op sociale media en in de lokale en regionale kranten is de koop-lokaal-actie bekend gemaakt. Deze actie heeft de bewustwording over lokaal kopen flink vergroot. Rondom de feestdagen is samen met gebiedsmarketing een socialmediacampagne over bewust winkelen bij tweedekanswinkels voor de decemberinkopen gestart. Er zijn volop tweedekanswinkels in de Hoeksche Waard, die een aantrekkelijk alternatief zijn voor 'nieuw'. Een overzicht van alle tweedekanswinkels is opgenomen op de belevingskaart van visithw.nl. Ook in 2023 brengen we lokaal en duurzaam kopen onder de aandacht.

Campagne tegen voedselverspilling

Voedselverspilling is een groot landelijk probleem; jaarlijks wordt 2 miljard kilo voedsel verspild in Nederland. De horeca heeft hier een aandeel van 14% in. 4 horecaondernemers uit de Hoeksche Waard hebben in 2022 gerichte begeleiding gehad om in hun eigen bedrijf voedselverspilling aan te pakken. En met succes. Het bordenafval per gast is met 33% gedaald. Daarnaast hebben de deelnemers ook tenminste 1 duurzaam gerecht aan hun menukaart toegevoegd en gaven zij zo het goede voorbeeld aan hun Hoeksche Waardse collega-ondernemers in de horeca. Door dit project zijn ook nieuwe samenwerkingen ontstaan. Voor inwoners hebben wij tijdens de Verspillingsvrije Week in september een online kookworkshop georganiseerd bij Kookstudio Hoeksche Waard met voornamelijk lokale producten (korte keten en minder CO₂-uitstoot). Bijna 100 inwoners namen deel aan deze workshop, waarbij zij praktische tips en smakelijke adviezen kregen om voedselverspilling tegen te gaan. [Zie: video Kookworkshop Verspillingsvrij koken](#)

Circulair Ambachtscentrum

Het Circulair Ambachtscentrum heeft als doel om samen met partijen te werken aan het verminderen van afvalstromen. Daarbij worden de functies van een milieustraat, kringloopwinkel en reparatiewerkplaats gecombineerd, waardoor spullen en materialen langer in gebruik blijven en onnodig storten en verbranden wordt voorkomen. Eind januari 2022 heeft het Circulair Ambachtscentrum de sleutel gekregen om het pand te verbouwen tot een winkel en een werkplaats. De winkel, waarin de kringloopspullen worden verkocht, is in mei geopend. Vanaf dat moment wordt er ook omzet gedraaid. Iedere zaterdag zamelen vrijwilligers goederen in op de milieustraat van de RAD, die geschikt zijn voor de verkoop. Het gedeelte van de loods waar de spullen worden geupcycled is naar verwachting na de zomer in 2023 klaar voor gebruik. Het Circulair Ambachtscentrum heeft op dit moment 30 vrijwilligers. In 2023 wordt het jaar 2022 geëvalueerd onder andere vanuit financieel oogpunt. [Zie: nieuwsbericht Circulair ambachtscentrum officieel geopend](#)

Afvalvrije gemeentelijke organisatie

Al sinds 2017 maken wij als gemeentelijke organisatie gebruik van de meest milieuvriendelijke afvalbak van Nederland. Door het scheiden van afval wordt verbranding (voor energiewinning) van afval voorkomen en vergroten wij de hoeveelheid afval dat geschikt en beschikbaar is voor recycling. Overbodige producten hergebruiken we als grondstof voor nieuwe producten of geven we een tweede kans. Bijvoorbeeld in de verbouwing en vernieuwing van het kantoor van HWwerkt! in 2022. Gekozen is voor een duurzaam interieur met circulaire inrichtingselementen, zoals balie- en meubelpanelen van geupcycledde spijkerbroeken en legerkleding, vergadertafels van lokaal gekapte iepen en akoestische panelen van gerecyclede petflessen. Om verspilling te voorkomen, is deels meubilair ingezet dat niet langer in gebruik was in de bestaande gemeentehuizen. De verbouwing is gedaan door een lokale aannemer, installateur en meubelbouwer. Het kantoor van HWwerkt! is niet alleen mooi en duurzaam, maar ook breder inzetbaar als vergader- en leslocatie voor de gehele gemeente Hoeksche Waard.

In 2021 is er een aanbesteding gedaan voor de catering in beide gemeentehuizen met als insteek lokaal en duurzaam. In 2022 is dit cateringconcept ingevoerd en sinds november ook bij HWwerkt! Dit betekent dat we zoveel mogelijk werken met producten met een duurzaamheidskeurmerk/-certificaat. We kiezen voor meer plantaardig voedsel, minder dierlijke eiwitten en minder bewerkt voedsel. We kopen zoveel mogelijk lokaal en seizoensgebonden in. We gaan voedselverspilling tegen en verminderen het gebruik van weggooververpakkingsmateriaal en kiezen waar mogelijk voor een duurzaam gebruik van verpakkingsmateriaal. In 2023 kijken we naar een alternatief voor de wegwerpbekertjes die we nog op de kantoren gebruiken.

Hergebruikt hout

Woensdag 16 november 2022 werd in 5 Hoeksche Waardse dorpen de 65e editie van de jaarlijkse Nationale Boomfeestdag gevierd. Ruim 160 basisschoolkinderen gingen samen met de 5 wethouders aan de slag om in totaal 27 bomen te planten. Ter ondersteuning werden boompalen van houtverwerker Hoeksch Hout geplaatst. Eind februari 2022 raasden 3 stormen over ons land. Diverse bomen die toen sneuvelden, werden door de gemeente afgevoerd naar deze houtverwerker. Deze lokale onderneming verwerkte het hout onder andere tot boompalen. Met het plaatsen van deze palen bij de 27 nieuwe bomen is de cirkel rond.

Educatie op middelbare scholen

We onderzoeken in 2023 de mogelijkheden om repareren en circulaire economie op te nemen in bestaande vakken op middelbare scholen. Het doel is dat de onderwerpen een vast onderdeel worden van de lescyclus. De jongerenraad en RAD betrekken we bij dit onderzoek.

BOUW & INFRA

Binnen het thema bouw en infra lag in 2022 de focus op de gemeentelijke organisatie en het verankeren dat producten opnieuw gebruikt (kunnen) worden op een hoogwaardige manier. Zo gebruiken we voor beschoeiing aan de waterkant nu Prolock van gerecycled hard plastic. En kijken we samen met Hoeksch Hout wat zij kunnen betekenen op het vlak van beschoeiing. Op vrijdag 9 december was gemeente Hoeksche Waard gastheer voor een werkbezoek van provincie Zuid-Holland voor wethouders van andere gemeenten uit de regio. Tijdens het werkbezoek in Boezem & Co in Oud-Beijerland stonden de aanwezigen stil bij de circulaire vraagstukken die voor alle gemeenten belangrijk zijn. Gemeente Hoeksche Waard maakte indruk met de aanpak rondom circulariteit. Ook in 2023 investeren we in het delen van kennis en het delen van voorbeelden uit de Hoeksche Waard. Zo zijn we begin 2023 gastheer geweest voor de circulaire innovatietour van provincie Zuid-Holland.

Materialenanalyse en routekaart circulaire verhardingen openbare ruimte

In 2022 hebben we een traject afgerond waarbij in samenwerking met provincie Zuid-Holland is onderzocht hoe materialen en producten vaker hoogwaardig kunnen worden hergebruikt in de buitenruimte. Team Beheer Openbare ruimte heeft de materiaalstromen van verhardingsprojecten in kaart gebracht, wat de milieu-impact is en waar de kansen liggen om circulair te werken (met focus op hoogwaardig hergebruik). Daarnaast is er met een werkgroep gewerkt aan een routekaart op weg naar circulariteit. In het aanleggen en onderhouden van verhardingen gaat gemeente Hoeksche Waard de routekaart toepassen om maximale impact te maken, zodat de gemeente zowel in het dagelijks beheer als in de rol van opdrachtgever circulaire keuzes kan maken.

Symposium Circulair bouwen

In juni 2022 organiseerden we samen met provincie Zuid-Holland, gemeente Nissewaard en gemeente Goeree-Overflakkee het symposium Circulair bouwen. Tijdens dit symposium is de hele bouwketen geïnformeerd over de mogelijkheden van circulair bouwen. Daarnaast was het ook een netwerkbijeenkomst. De gehele bouwketen moet circulair bouwen gaan omarmen. Ook in 2023 zetten we ons in om ondernemers te faciliteren bij het versterken van het circulaire netwerk en kennis en ervaringen uit te wisselen.

Cursus Circulair bouwen

In 2021 en 2022 hebben medewerkers van de gemeenten Hoeksche Waard, Nissewaard en Goeree-Overflakkee een cursus Circulair bouwen kunnen volgen. Dit is aangeboden in samenwerking met provincie Zuid-Holland. Er is onder andere ingegaan op: wat is circulair

bouwen, hoe vraag je dit uit en hoe beoordeel je dit bij de aanbesteding.

Circulaire route-bebording

Binnen het project 'Polder Het Land van Essche' werd een recreatieve route voor ruiters en menbers in de Hoeksche Waard aangelegd. Samen met het al bestaande ruiterspad Oeverlanden Hollands Diep is voor ruiters en menbers nu een aaneengesloten route van ongeveer 11 kilometer lang beschikbaar. Deze route is dankzij een subsidie van provincie Zuid-Holland gerealiseerd. De lokale aannemer kwam met het voorstel om de route-bebording van dit nieuwe ruiterspad te maken van rijstvlies in plaats van het gebruikelijke aluminium.

Rijstvlies is een restproduct van de voedselindustrie. De borden zijn biobased, duurzaam en onderhoudsarm. Deze 100% circulaire oplossing sluit daarmee goed aan bij onze circulaire ambities. Er wordt gekeken of we een vervolg aan dit project met rijstvliesborden kunnen geven door hier vaker voor te kiezen.

Verkeersborden van biocomposiet

In december 2022 zijn er 200 verkeersborden voor de honden-uitreengebieden besteld. Deze verkeersborden zijn gemaakt van biocomposiet. Het biocomposiet bestaat uit natuurvezelversterkt materiaal van Nederlands riet, kalk en hars. Deze biobased borden vervangen de huidige aluminium borden.

KRINGLOOPLANDBOUW

Regio Deal en Roadmap to Foodlab

In 2022 sloten we aan bij de lopende projecten uit de Regio Deal Zuid-Hollandse Delta en Roadmap to Foodlab. In samenwerking met gebiedsmarketing is in de zomer een Foodlab Inspiratiepunt geopend bij Hoeksche Hoeve. Ook in 2023 zetten we samen met team Ondernemen in op het uitbreiden van het Foodlab-netwerk. Bij de teelt van voedselgewassen en de productie van voedingsmiddelen blijft altijd een deel over dat niet (meteen) geschikt is voor consumptie, zoals bijvoorbeeld stengels en schillen. Deze reststromen kunnen weer gebruikt worden als duurzame grondstofbron en hoogwaardig verwerkt worden tot voedingsmiddel, veevoeder en/of biobased materialen. Zo krijgen reststromen toegevoegde waarde en wordt milieuwinst behaald. Binnen Foodlab koppelen we mooie initiatieven aan elkaar, stemmen deze op elkaar af om zo samen een circulaire economie te creëren.

Boeren voor de bouw

Sinds januari 2022 telen projectontwikkelaar VORM en transitiebureau Squarewise grondstoffen voor bouwmaterialen in Mijnsheerenland. Gemeente Hoeksche Waard is 1 van de partners in dit pioniersproject voor natuurlijke bouwmaterialen. De grootste impact zit niet in het telen van de 12 hectare Sorghum (een graan dat verwant is aan mais) en 3 andere gewassen, maar in het aanjagen van de transitie als geheel. Tijdens dit project worden inzichten opgedaan over duidelijke toepassingsmogelijkheden in de bouw. In oktober vierden we samen de eerste oogst van de biobouwgrondstof Sorghum. Tijdens deze bijeenkomst spraken woningcorporaties, productontwikkelaars, boeren, onze gemeente en provincie Zuid-Holland met elkaar over het versnellen van de grondstoffentransitie in de keten. Het project is met nadruk een platform voor ketenpartijen, (toekomstige) afnemers en onderzoekers.

De transitie naar een 'biobased economy' heeft snelheid nodig. In januari 2023 hebben VORM en Squarewise een businesscase ingediend voor een financiële bijdrage vanuit de Regio Deal Zuid-Hollandse Delta voor het project 'Boeren voor de bouw'. Onderdeel hiervan is het experimenteren met en versneld opschalen van de productie en toepassing van natuurlijke grondstoffen voor de bouwsector. Dit biedt kansen voor zowel de landbouw- als bouwsector. VORM en Squarewise willen het stuk land in Mijnsheerenland en de soorten gewassen uitbreiden. Bij de keuze van de gewassen staat het regeneratieve effect op het klimaat, de biodiversiteit en bodemkwaliteit centraal. Voor de verwerking en toepassing zetten zij in op het ontwikkelen en stimuleren van een regionale keten in de Hoeksche Waard en Zuid-Hollandse Eilanden voor biobased bouwmaterialen. Het delen van de opgedane kennis en data zien zij als noodzakelijk om van experimenteerfase naar opschaling te komen. Ze willen een fysieke verbindingssplek - een innovatielab op de plek waar de teelt plaatsvindt - realiseren. Dit biedt kansen op het gebied van ketenontwikkeling, onderzoek en onderwijs. Een aantal nieuwe spelers heeft zich al gemeld om verder mee te denken en doen, zoals RoosRos Architecten uit Oud-Beijerland en regionaal bouwcenter Esselink waarvan 1 van de 6 vestigingen in Heinenoord zit.

De keten van land naar pand en weer naar land van biobased grondstoffen als bouw materiaal

ZWERFAFVAL

We zetten in op het verminderen van wegwerpverpakkingen en het stimuleren van hergebruik. Daarnaast willen we samen met de RAD het opruimen van zwerfafval stimuleren en makkelijker maken. In 2022 hebben wij met de 'Ik ben zapper campagne' en 'Blikvrij campagne' samen met de RAD aandacht gevraagd om zwerfafval tegen te gaan. We sluiten ons in 2023 aan bij de landelijke campagne 'Wat pak jij op?' van NL Schoon om zo onze inwoners aan te sporen in hun eigen buurt zwerfafval op te ruimen.

Educatie op basisscholen

De RAD financierde in 2022 educatieprojecten op basisscholen vanuit de zwerfafvalvergoeding. Dit gaat zowel over gewoon afval, als zwerfafval. Om de educatieprojecten verder te ontwikkelen en voortgang te geven, werken we in 2023 samen met de RAD aan het educatiebeleid voor basisonderwijs.

Project Schone Maasdelta

Gemeente Hoeksche Waard is aangesloten bij het project Schone Maasdelta. Gemeente Hoeksche Waard ligt midden in de Maasdelta en was in februari 2022 gastheer van de conferentie Schone Maasdelta: samen zwerfafval aanpakken. Tijdens de conferentie spraken bestuurders en betrokkenen uit het hele gebied van Biesbosch tot Haringvliet de ambitie uit dat de Maasdelta in 2030 vrij van zwerfafval moet zijn. In het project werken we samen met de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant, Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid, de gemeenten Altena, Drimmelen, Geertruidenberg, Moerdijk, Dordrecht, Goeree-Overflakkee, Nissewaard, Hellevoetsluis en Westvoorne, Staatsbosbeheer,

Natuurmonumenten, IVN, Hoeksche Waards Landschap en de waterschappen Rivierland en Brabantse Delta.

BEDRIJFSLEVEN

Circulair ondernemen heeft de toekomst. Het biedt volop kansen voor ondernemers die er nu al mee aan de slag zijn of gaan.

Circulair stappenplan voor bedrijven

We maakten in 2022 een *circulair stappenplan* voor ondernemers. Een interactief document met daarin veel praktische informatie om een eerste stap naar circulair ondernemen te zetten. Daarnaast vinden ondernemers in dit stappenplan ook veel inspiratie van Hoeksche Waardse ondernemers die al met circulariteit bezig zijn.

Opzetten netwerken

In samenwerking met Cirkellab zijn er circulaire innovatietafels georganiseerd voor ondernemers in de Hoeksche Waard over kansen voor circulaire samenwerking:

- op bedrijventerreinen in Strijen én rond voedsel en organische (rest)stromen;
- op bedrijventerreinen De Bosschen en De Hoogerwerf;
- op Businesspark Hoeksche Waard/Boonsweg én in de bouw en sloopketen;
- en voor de houtketen.

Er zijn diverse kansen benoemd door de bedrijven. In 2023 bespreken we samen met de ondernemers het vervolg.

Ontwikkelingen Biodiversiteit

Uitvoeringsagenda Biodiversiteit

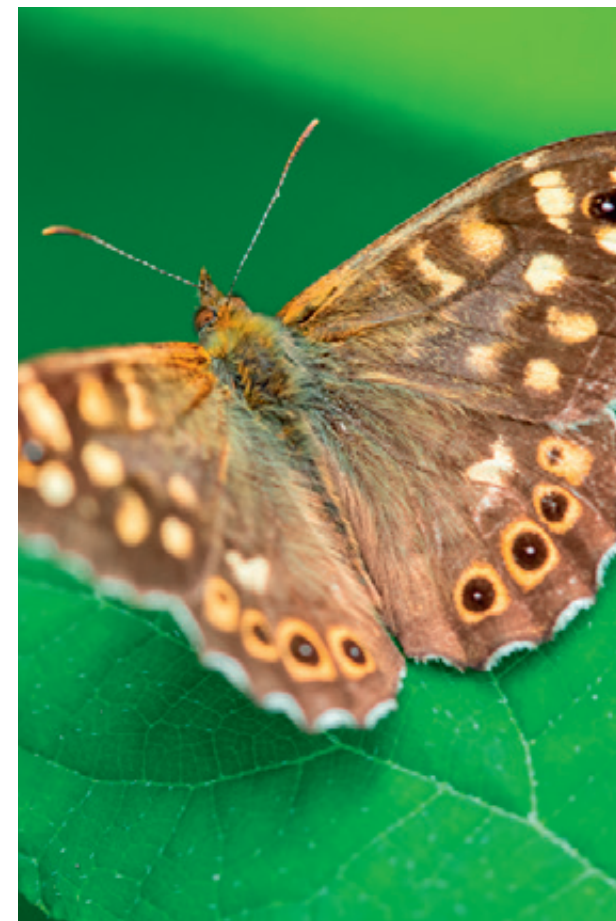
In 2022 lag de aandacht op het komen tot een uitvoeringsagenda Biodiversiteit. Op 20 december 2022 is de uitvoeringsagenda Biodiversiteit 2022-2030 door de gemeenteraad van gemeente Hoeksche Waard vastgesteld. Hierin staat vooral wat we de aankomende jaren zelf als gemeente, in samenwerking met anderen gaan doen om de biodiversiteit te versterken.

Het hoofddoel van de uitvoeringsagenda is te komen tot veerkrachtige ecosystemen in de Hoeksche Waard in 2050. Dat is een ambitie voor de lange termijn. Om tot die veerkrachtige ecosystemen te komen, hebben we duidelijke speerpunten voor de komende 4 jaar opgesteld, namelijk:

- Het verder ontwikkelen van een groenblauw netwerk in de Hoeksche Waard voor 2026.
- De overgang naar een beheer van de openbare ruimte met toegevoegde waarde voor biodiversiteit in 2026.
- Het ontwikkelen van een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouwsector voor 2026.
- Ontwikkelingen zoveel mogelijk natuurinclusief in 2026.
- Samen versterken we de biodiversiteit.
- Het stimuleren van maatschappelijke initiatieven en activiteiten.

De acties voor 2023 richten zich op deze speerpunten.

Het herstel van de biodiversiteit is een complexe opgave. We kunnen de biodiversiteit er alleen bovenop helpen door samen te werken. Daarom blijven we de samenwerking en medewerking zoeken van andere grondgebruikers, -beheerders en -eigenaren. De uitvoeringsagenda

Biodiversiteit is, behalve een duidelijk stappenplan voor wat wij als gemeente gaan doen, ook een uitnodiging aan samenwerkingspartners, (agrarische) ondernemers, maatschappelijke organisaties en inwoners om mee te doen.

Tegelijkertijd met het opstellen van de uitvoeringsagenda Biodiversiteit zijn er ook verschillende acties opgepakt om de biodiversiteit te herstellen in 2022.

SAMENWERKING

Netwerkbijeenkomst

Op 24 februari 2022 organiseerden we voor onze samenwerkingspartners een netwerkbijeenkomst. Deze bijeenkomst was bedoeld om de onderlinge samenwerking te stimuleren en te ontdekken hoe we met elkaar het herstel van de biodiversiteit in de Hoeksche Waard kunnen versnellen. Veel samenwerkingspartijen zijn al lange tijd bezig met het versterken van de biodiversiteit. Er is in de Hoeksche Waard dan ook een schat aan kennis en kunde aanwezig. Professor doctor Louise Vet, voorzitter van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel en Berend Potjer, gedeputeerde van provincie Zuid-Holland, maakten in hun presentaties duidelijk dat het belang van samenwerking bij deze grote opgave niet valt te overschatten. De aanwezigen werden ook aan het werk gezet. In werkgroepen is nagedacht over hoe men elkaar kan helpen bij het versterken van de biodiversiteit in de Hoeksche Waard. Dat heeft mooie acties opgeleverd. Zo hebben HW zoemt en medewerkers van EIS Kenniscentrum Insecten (EIS) elkaar gevonden in het streven om in de Hoeksche Waard een 'Zandhommel Zuid-as' te realiseren. In 2023 willen we weer een netwerkbijeenkomst organiseren. We onderzoeken ook de mogelijkheid om verschillende netwerken met elkaar te laten kennismaken. De duurzaamheidsthema's en de bijbehorende netwerken van biodiversiteit en klimaatadaptatie hebben bijvoorbeeld een duidelijke overlap.

Hoekschewaards Landschap

Afgelopen jaar is de samenwerking met Hoekschewaards Landschap (HWL) uitgebreid. In 2022 hebben we deze bijzondere vereniging en samenwerkingspartner ondersteund in de voorbereiding van haar jubileumjaar. In 2023 viert HWL namelijk haar 50-jarig bestaan. We zijn als gemeente dankbaar voor de decennialange betrokkenheid van onze inwoners bij de natuur en het landschap in de Hoeksche Waard. De vereniging en haar leden zijn onverminderd gedreven en hebben, ook voor de viering van het jubileumjaar, een hoog ambitieniveau. Wij willen graag helpen die ambities waar te maken en hebben de plannen voor het jubileumjaar ook financieel gesteund. De vereniging besteedt in 2023 aandacht aan het verleden en wat er in de Hoeksche Waard op het gebied van landschap en natuur in 50 jaar is veranderd. Ook kijkt de vereniging 50 jaar vooruit en hoopt zo de discussie op gang te brengen over welke rol natuur in het Hoeksche Waardse landschap speelt. Aan de hand van icoonsoorten, soorten die kenmerkend zijn voor de Hoeksche Waard, wil HWL het belang van natuur en biodiversiteit onder de aandacht brengen.

HW zoemt

Ook in 2022 is collectief HW zoemt actief bezig geweest met het herstel van de Hoeksche Waardse biodiversiteit. Gemeente Hoeksche Waard leverde menskracht om deze activiteiten te ondersteunen. Zo nemen we vanuit team Biodiversiteit deel aan het kerngroepoverleg en de communicatiecommissie van HW zoemt. Tijdens de voorjaarsconferentie in maart 2022 deed de kerngroep een oproep richting aanwezigen om met biodiversiteitversterkende initiatieven voor de Hoeksche Waard te komen. Daar is enthousiast op gereageerd. Tijdens de bijeenkomst kwamen deelnemers op basis van interessegebied aan 'werktafels' bijeen om te brainstormen. Een aantal van deze ideeën is in 2022 uitgegroeid naar werkgroepen, die getrokken worden door enthousiaste inwoners. Zo is er een begin gemaakt met de BomenHub, is er een samenwerking met de provincie en EIS om de zeldzame en (bijna) enkel nog in de Hoeksche Waard voorkomende zandhommel te behouden en is er in Oud-Beijerland een werkgroep voor Bio-boulevards. De werkgroep Bio-boulevards wil groenstroken in de bebouwde kom met elkaar verbinden om op die manier de biodiversiteit in de dorpskernen en het buitengebied te versterken. Alle werkgroepen hebben op de na-jarsconferentie de voortgang gepresenteerd. Het collectief groeit gestaag en maakt zich hard voor een meer biodiverse Hoeksche Waard.

PARTNER DELTAPLAN BIODIVERSITEIT

Sinds 2021 zijn we partner van Stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Deze stichting werkt op landelijk niveau aan het versterken van de biodiversiteit. Partners zetten zich aantoonbaar in voor biodiversiteitsherstel bijvoorbeeld met acties zoals in onze uitvoeringsagenda Biodiversiteit staan. Kennisdeling en samenwerking zijn daarbij belangrijke pijlers. We nemen deel aan verschillende werkgroepen en zijn ook als spreker of begeleider van groepen aanwezig op partnerdagen van de stichting. Zo zetten we gemeente Hoeksche Waard op de kaart. Bovendien hebben we als partner toegang tot een uitgebreid netwerk aan kennisorganisaties en voorlopers op het gebied van biodiversiteit en kunnen we de nieuwste kennis en inzichten op het gebied van biodiversiteitsherstel omzetten in eigen beleid en uitvoering. Binnen deze samenwerking werken we ook aan een landelijk monitoringssysteem om de biodiversiteit te kunnen meten.

NATUUR

Tiny Forest

Natuur is meer dan de beschermde natuurgebieden. Juist voor biodiversiteit is het belangrijk dat natuur in alles om ons heen de ruimte heeft en krijgt. Daarom zijn we gestart met het project Tiny Forest. In 2021 zijn inwoners door middel van een artikel in Het Kompas opgeroepen locaties aan te melden voor het aanleggen van een Tiny Forest. Hier kwamen 2 geschikte locaties uit: IKC de Pijler in Maasdam en De School met de Bijbel in Goudswaard. Samen met de directeurs van deze scholen en IVN Natuureducatie is het ontwerp besproken, een buurtbijeenkomst georganiseerd en zijn afspraken gemaakt over het beheer van de minibossen. In november 2022 zijn de ruim 1.000 jonge boompjes

aangeplant bij de 2 scholen. Dit is gedaan door de leerlingen zelf, leerkrachten en een aantal belangstellende ouders en grootouders. De kinderen zien de boompjes 'opgroeien' en leren in de praktijk hoe ze het best voor 'hun' bos kunnen zorgen. IVN Natuureducatie heeft de leerkrachten getraind in het geven van lessen in het buitenlokaal, dat onderdeel is van het Tiny Forest. De kinderen leren zo zowel in, als over de natuur. In 2023 hopen we nog een derde locatie te vinden voor het aanplanten van een minibos. [Zie: nieuwsbericht Kinderen en buurtbewoners planten in Maasdam eerste Tiny Forest](#)

Landschapsplan Hoeksche Waard

Van waterschap Hollandse Delta kregen we de vraag om samen te werken aan het Landschapsplan voor de Hoeksche Waard. Een dergelijk plan is wat ons betreft een mooie basis om samenwerkingsafspraken met gebiedspartners te maken met betrekking tot landschap, natuur en biodiversiteit. Het Landschapsplan is nauw verbonden met de ontwikkelingen vanuit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) (zie ook: 'Nationaal Programma Landelijk Gebied' hierna). Het Landschapsplan moet onder andere een duidelijke doorvertaling zijn van wat binnen het NPLG wordt ontwikkeld. Daarom wordt het plan opgesteld nadat de NPLG-gebiedsagenda Hoeksche Waard afgerond is.

LANDBOUW

Nationaal Programma Landelijk Gebied

Het Rijk heeft in de zomer van 2022 het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) gepresenteerd. Met dit programma wil de landelijke overheid werk maken van de stikstof-, natuur- en klimaatdoelen die wettelijk zijn vastgelegd. Provincie Zuid-Holland is verplicht om voor juli 2023 met een gebiedsplan te komen. Daarin

krijgt ook de Hoeksche Waard een plek. In het NPLG-gebiedsproces voor de Hoeksche Waard kiezen we voor een gezamenlijke aanpak van onderop. We willen natuur en landbouw duurzaam verbinden, zodat dit leidt tot een 'weerbaar landschap' in de Hoeksche Waard. Een weerbaar landschap is opgewassen tegen de extremen van het veranderende klimaat en mede daardoor kan landbouw blijven bestaan. In het zoeken naar oplossingen voor de opgaven op het gebied van klimaat, water, natuur en biodiversiteit zijn bodem en water sturend. Vanaf afgelopen zomer voerden we diverse gesprekken met vertegenwoordigers van de landbouw in onze gemeente (LTO Noord afdeling De Hoeksche Waard, CCHW en HWodKa) om zo het blikveld voor de sector in de Hoeksche Waard te verkennen. Vanaf het vierde kwartaal van 2022 zijn ook natuur- en waterorganisaties (Hoekschewaards Landschap, waterschap Hollandse Delta, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten) in onze aanpak betrokken. In 2023 werken we toe naar een brede gebiedssamenwerking, waarin overheden (gemeente, provincie en waterschap), landbouw en natuur vertegenwoordigd zijn. In 2024 willen we starten met de projecten uit de NPLG-gebiedsagenda voor de Hoeksche Waard.

Motie Landschapontwikkelplan

In december 2022 heeft de gemeenteraad een motie aangenomen om (subsidie)mogelijkheden te verkennen voor langdurige financiële ondersteuning aan grondgebruikers die landschapselementen aanleggen en onderhouden. Uit onderzoek blijkt dat landschapselementen, zoals hagen, bosjes en houtwallen een positieve invloed hebben op de biodiversiteit. De financiële mogelijkheden worden in 2023 in kaart gebracht.

Bodemkwaliteit landbouw

Het project 'Bodem als Basis' is met financiële steun van de Regio Deal Zuid-Hollandse Delta gestart door de projectenafdeling van LTO Noord. Het project ondersteunt agrariërs voor langere tijd bij het zorgen voor een gezonde bodem. Bodem, voedingsstoffen en biodiversiteit staan hierbij centraal. De ondersteuning aan een eerste groep agrariërs wordt afgerond. In overleg met LTO Noord en waterschap Hollandse Delta wordt aan dit project in 2023 vervolg gegeven. We bouwen zo verder op de behaalde resultaten, zoals het leernetwerk, dat ondertussen ongeveer 60 boeren en diverse specialisten telt waaronder zo'n 15 uit de Hoeksche Waard.

OPENBARE RUIMTE

Pilots Ecologisch beheer

In 2021 zijn we begonnen met de voorbereiding van 3 pilots voor ecologisch beheer binnen onze dorpen. De pilots zijn wat betreft opzet en uitvoering zo opgezet dat we er het meest van kunnen leren. We proberen daar op gebied van beheer nieuwe dingen uit, die bij bewezen effectiviteit, over de hele Hoeksche Waard uitgerold kunnen worden. De pilots zijn in 2022 gestart en/of uitgevoerd en worden de komende 2 jaar gemonitord. Deze pilots gebruiken we ook in de communica-

tie om de bewustwording bij onze inwoners over en de acceptatie van ecologisch beheer te vergroten.

Het eerste proefproject op en rond het terrein van sportpark Kikkershoek in Oud-Beijerland is inmiddels afgerond. We kijken terug op een leerzame periode waaruit we veel lessen voor de toekomst halen. Zo bleek dat al die verschillende gebruiksfuncties het soms ingewikkeld maken om het ecologisch beheer goed uit te voeren. Ook werd al snel duidelijk dat het belangrijk is om gebruikers en belanghebbenden al in een vroeg stadium te benaderen en te informeren over de aanpak en het verloop van het project. De opgedane kennis hebben we meegenomen in de pilot voor de inrichting van het entreegebied in Maasdam en Puttershoek. Hier zijn al in een vroege fase positief verlopen gesprekken gevoerd met omwonenden en andere belanghebbenden. In 2023 starten we met de inrichting van dit gebied. De voorbereidingen van het proefproject 'Aanleg bloemrijke graslanden' is vorig jaar gestart. Na onderzoek van de bodem en bestaande planten zijn 8 locaties uitgekozen. Deze zijn begin 2023 ingezaaid.

Bovenwegbos; klaar voor de toekomst

Het Bovenwegbos in Strijen ligt naast het Oudeland van Strijen en is een dorpsbos waar volop wordt gewandeld. Het bos is ook een leefgebied van verschillende soorten planten en dieren. Er zit onder meer een reigerkolonie in het bos. Het bos was aan onderhoud toe. Met bewuste inrichtings- en beheeraanpassingen konden we daar de biodiversiteit versterken. We hebben onder andere van elzen de onderste takken afgezaagd, zodat er veel nieuwe takken worden aangemaakt (hakhoutstoven) en wilgen geknot. Het vrijgekomen hout is op stapels gelegd in het bos, zodat het onderdeel blijft van het ecosysteem. Ook is de dichtgeslibde padden-

poel weer toegankelijk en aantrekkelijk gemaakt voor amfibieën. In de bosrand zijn enkele grotere bomen weggehaald. Door een paar grotere bomen weg te halen, kan het daglicht een groter deel van de bosgrond bereiken. Zo krijgen bloem- en besdragende heesters meer kans om te groeien. Het grotere voedselaanbod zorgt dan weer voor een toename van verschillende diersoorten; van insecten tot vogels. Om het proces te versnellen zijn er 20 nieuwe heesters aangeplant.

Insectenhotel bij Vlinderydille Strijen

De Ydille bij Strijen is in het verleden samen met de Vlinderstichting gerealiseerd. Het insectenhotel dat er door Hoekschevaards Landschap was geplaatst, was dringend aan vervanging toe. Samen met Hoekschevaards Landschap en cliënten van dagbesteding Cavent is een duurzaam insectenhotel gemaakt en geplaatst. De materialen voor het hotel komen allemaal uit de Hoeksche Waard. [Zie: nieuwsbericht Vijfsterren insectenhotel geplaatst in vlinderydille Strijen](#)

Natuurvriendelijke oevers

Natuurvriendelijke oevers zijn oevers met een geleidelijke overgang van land naar water. Die geleidelijk aflopende waterkant zorgt voor meer leven in en om het water en een grotere biodiversiteit. De oevers hebben, als ze natuurvriendelijk zijn ingericht en worden beheerd, een belangrijke ecologische functie. Ze versterken het blauwgroene netwerk en in het water en de begroeiing vinden kleine en grotere dieren voedsel en een nest- en schuilplek. In de Hoeksche Waard worden steeds meer natuurvriendelijke oevers aangelegd. In 2022 is er ongeveer 700 meter aan natuurvriendelijke oever bijgekomen.

Het is niet overal mogelijk natuurvriendelijke oevers aan te leggen. Dat heeft onder andere te maken met de eisen die gesteld worden aan de stevigheid van oevers op het moment dat er bijvoorbeeld bebouwing is. Bovendien moet er zeker met het oog op de toegenomen kans op grote hoeveelheden neerslag, voldoende ruimte zijn om het water te bergen en te laten doorstromen. Op de plekken waar beschoeiing noodzakelijk is, kiezen we zoveel mogelijk voor oplossingen die toch ruimte geven aan de natuur. Als de beschoeiing vervangen moet worden, kiezen we waar mogelijk voor onderwaterbeschoeiing. Er is op die plekken wel beschoeiing neergezet, maar die is boven water niet zichtbaar. Kleine dieren kunnen makkelijker op de oever klimmen. Op plekken waar hogere beschoeiing toch noodzakelijk is, zorgen we ervoor dat waterdieren het water kunnen verlaten door om de 50 meter een faunatrap te plaatsen. Op enkele plaatsen is er geëxperimenteerd met andere soorten uittreedplaatsen, zoals in 's-Gravendeel aan het Crocuserf.

Kokosmatten en kunstmatige eilandjes

Aan de Lindehof in 's-Gravendeel en bij het gemeentehuis in Maasdam liggen grote betonnen vijvers. In de lente van 2022 zijn daar drijvende eilandjes langs de kade geplaatst. Ze zien er nu nog wat kaal uit, maar straks groeit daar van alles. De eilandjes zorgen op hete zomerdagen voor schaduw. Die schaduwplekken zorgen voor koeler water en dat komt de waterkwaliteit ten goede. Vissen kunnen onder de eilandjes schuilen en er eten vinden. Watervogels kunnen er hun nesten bouwen.

Ook in 2023 staan er projecten gepland waarbij ongeveer 800 meter aan natuurvriendelijke oevers aangelegd wordt. Deze natuurlijke oevers vervangen straks de beschoeiing. [Zie: *nieuwsbericht Natuurlijke oevers, de natuur de ruimte geven als het kan*](#)

Ecologie in aanbesteding beheer

In 2022 is de aanbesteding van 2 grote groenbeheercontracten voorbereid. Vanaf maart 2023 gaan deze 2 integrale groenbeheercontracten in. Samen beslaan deze contracten ongeveer de helft van het groene gebied van de gemeente (exclusief het beheer van de bomen). Integraal wil zeggen dat meerdere groene beheerstaken in 1 contract worden samengevoegd, zodat de afstemming daartussen ook beter wordt. Daarbij was een belangrijk onderdeel van de beoordeling de wijze waarop de mogelijke aannemer om wil gaan met de overgang naar meer ecologisch beheer. Een ander belangrijk thema waar de aannemer een bijdrage aan moet leveren is circulariteit. De verandering in beheer wordt stapsgewijs ingevoerd gedurende de contractperiode, die loopt tot en met 2030. Stapsgewijs, omdat we willen leren van onze ervaringen uit de praktijk: hoe reageert flora en fauna op deze veranderende aanpak van beheer? En zodat onze inwoners ook stapsgewijs aan deze nieuwe uitstraling kunnen wennen. Door intensieve samenwerking tussen de gemeente, de aannemer en onze lokale partners (Hoekschewaards Landschap en HW zoemt) wordt de verandering in beheer vertaald naar duidelijke en blijvende onderhoudsmaatregelen. Waar mogelijk wordt ook een koppeling gemaakt met klimaatadaptieve maatregelen. Jaarlijks vindt monitoring en evaluatie plaats van de uitgevoerde maatregelen.

PRIVATE RUIMTE

GeWild Groen campagne

Om inwoners bewuster te maken van het nut en de noodzaak van biodiversiteitsherstel en de positieve invloed van een andere vorm van beheer daarop, is in 2022 de campagne GeWild Groen gestart. Bermen en openbaar groen kunnen bij het biodiversiteitsherstel in de Hoeksche Waard een belangrijke rol spelen. Insecten, andere kleine dieren en zaadjes van planten kunnen geen grote afstanden overbruggen. Dankzij aaneengesloten stukken 'wilder' groen kunnen zij schuilplekken en voedsel vinden en hebben zij meer kansen om zich voort te planten. Op steeds meer plekken in de Hoeksche Waard gaan we het groen daarom beheren op een manier, die bijdraagt aan de biodiversiteit. Dat betekent wel dat een deel van de openbare ruimte een andere uitstraling krijgt. Op de plekken waar het groen (ge)wild is, wordt minder en anders gemaaid. Voor de campagne is een beeldmerk ontwikkeld. Op alle plekken, die dankzij het andere beheer bijdragen aan de biodiversiteit, komen bordjes met dit herkenbare beeldmerk. De bordjes zijn gemaakt van Hoeksch hout. Door de QR-code op het bordje te scannen, kunnen geïnteresseerde inwoners op een webpagina nalezen waarom het groen op die plek (ge)wild is. Ook is een drietal bijzondere informatieborden gemaakt. Deze borden zijn voorzien van een insectenhotel en inwoners kunnen erop lezen waarom we op die plek kiezen voor GeWild Groen. Het eerste grote informatiebord is op 5 oktober 2022 door wethouder Harry van Waveren in Westmaas onthuld. Het parkje in Westmaas is 1 van de proefgebieden, die op een ecologische manier wordt ingericht en beheerd.

Zie: www.gemeentehw.nl/gewildgroen

GeWild Groen

Ontwikkelingen Klimaatadaptatie

Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie

Om in 2050 als Hoeksche Waard klimaatbestendig te zijn, hebben we samen met waterschap Hollandse Delta en provincie Zuid-Holland de gezamenlijke uitvoeringsagenda 'Hoeksche Waard klimaatbestendig' opgesteld. Deze agenda hebben we als gemeente vervolgens samen met betrokken partijen vertaald in het gemeentelijke uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie 2021-2026. Dit programma is op 20 december 2022 opnieuw vastgesteld door de nieuwe gemeenteraad. Zowel in de uitvoeringsagenda als in het uitvoeringsprogramma staan de maatregelen ingedeeld in de 'Hoeksche 4':

1. alle nieuwbouw klimaatbestendig;
2. bestaand bebouwd gebied klimaatbestendig;
3. het buitengebied klimaatbestendig;
4. essentiële infrastructuur klimaatbestendig.

Voor de eerste 2 doelstellingen staan we vooral als gemeente aan de lat. Voor de laatste 2 zijn waterschap Hollandse Delta, andere overheden en organisaties leidend en hebben wij als gemeente vooral een ondersteunende rol. Voor een klimaatbestendig buitengebied zijn brede processen als het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en de watergebiedsplannen van het waterschap belangrijk. Deze ontwikkelingen lopen ook in 2023 door en dragen bij aan de doelen van het uitvoeringsprogramma. Binnen de doelstelling klimaatbestendige essentiële infrastructuur dragen wij zorg voor het veilig houden van de openbare ruimte door rekening te houden met klimaatbuien (bijvoorbeeld in ons rioleringsstelsel), berging op maaiveld en slim grondwaterbeheer. Sinds vorig jaar besteedt Evides extra aandacht aan het koel houden van het (toekomstig) waterleidingnetwerk. Wij worden daarbij betrokken als de inrichting van de openbare ruimte daaraan kan bijdragen.

Impulsregeling Klimaatadaptatie

In juni 2022 werd bekend dat gemeente Hoeksche Waard en waterschap Hollandse Delta vanuit de zogenaamde impulsregeling ruim € 900.000,- aan subsidie krijgen voor het treffen van klimaatadaptatiemaatregelen. De impulsregeling is in 2021 door het Rijk in het leven geroepen om een versnelling van (grootschalige) klimaatadaptatiemaatregelen mogelijk te maken. De impulsregeling cofinanciert voornamelijk regionale initiatieven, waarbij het draait om het vasthouden, bergen en/of afvoeren van water. De plekken die met het geld uit de impulsregeling worden aangepakt, komen uit de klimaatstresstest naar voren als probleemgebieden. Deze plekken in de Hoeksche Waard zijn extra gevoelig voor watertekorten of juist voor wateroverlast.

In de Oranjewijk in Strijen bijvoorbeeld, kan met het extra geld een opslag voor overtollig regenwater worden gerealiseerd. Die wijk had de laatste jaren te kampen met wateroverlast als gevolg van steeds heviger regenbuien. Bij 't Schenkeltje in 's-Gravendeel wordt door middel van de aanleg van een nieuwe duiker het verwerken van extreme regenval verbeterd. Samenwerkingspartner waterschap Hollandse Delta voert dankzij de impulsregeling een project uit om de gevolgen van bodemdaling en verdroging van het Oudeland van Strijen, een belangrijk veenweidegebied, te voorkomen en verminderen. In 2023 bereiden we samen met het waterschap en de provincie opnieuw een aanvraag voor. De verwachting is dat we eind 2023 opnieuw gelden toegekend krijgen voor dit soort (grootschalige) klimaatadaptatieve maatregelen.

Netwerkbijeenkomst Klimaatbestendige Hoeksche Waard

Woensdag 12 oktober kwamen vertegenwoordigers van diverse organisaties op uitnodiging van waterschap Hollandsche Delta, provincie Zuid-Holland en gemeente Hoeksche Waard bijeen om te praten over een klimaatbestendige Hoeksche Waard. In zijn presentatie liet spreker André Rodenburg van Samen Klimaatbestendig er geen misverstanden over bestaan: extremer weer gaat steeds vaker voorkomen, ook in de Hoeksche Waard. De aanwezigen waren het er dan ook snel over eens, dat samenwerken voor en aan een klimaatadaptieve Hoeksche Waard noodzakelijk is. Tijdens de bijeenkomst is er veel kennis over wat er in de Hoeksche Waard al op dit vlak gebeurt, met elkaar gedeeld. Aan de hand van inspirerende lokale voorbeelden en projecten op het gebied van klimaatadaptatie konden deelnemers zien dat er oplossingen voorhanden zijn. In 2023 nodigen we onze partners opnieuw uit om gezamenlijk te werken aan het versnellen van de maatregelen die nodig zijn. De verwachting is dat we in elk geval werken aan een versnelling op het thema hitte. We zijn als gemeente door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) uitgekozen om als 1 van de 10 pilotgemeenten in Nederland aan de hitte-opgave te werken met behulp van de onlangs ontwikkelde *'Menukaart hitte in de gebouwde omgeving'*.

ALLE NIEUWBOUW KLIMAATBESTENDIG

Convenant Klimaatadaptief bouwen

We hebben de doelen en eisen van het convenant Klimaatadaptief bouwen inmiddels breed opgenomen in de gemeentelijke werkprocessen. Binnen het convenant zijn instrumenten ontwikkeld om de klimaatbestendigheid van nieuwbouw te beoordelen en te bevorderen. Dit is een meerjarig traject. De minimale eisen uit het convenant zijn opgenomen in het Handboek Openbare ruimte 2022. Een voorbeeld van een toepassing daarvan is, dat we bij inbreidings- en uitbreidingsplannen regelmatig maatregelen als waterdoorlatende bestrating bij parkeervakken toepassen. Ook zijn de doelen en eisen van het convenant verwerkt in onze anterieure overeenkomsten. We gebruiken het kaartmateriaal van de klimaatstresstesten van onszelf en die van de provincie bij het beoordelen van kansen en risico's op het gebied van klimaatadaptatie. Deze gebruiken we bijvoorbeeld ook bij de intake- en omgevingstafel. In 2023 evalueren we voor een aantal nieuwbouwprojecten de effectiviteit van onze aanpak voor klimaatadaptief bouwen. We kijken hierbij naar het proces en naar het resultaat. Het toetsen, monitoren en handhaven van klimaatadaptief bouwen is nog een

aandachtspunt. Wij staan daarin als gemeente niet alleen. In de 'Nationale aanpak Klimaatadaptatie gebouwde omgeving' zet het Rijk in op het werken aan een minder vrijblijvende aanpak. In 2023 borgt het Rijk doelen en eisen in de 'landelijke maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving'. De verwachting is dat dit helpend is voor het toetsen, monitoren en handhaven van klimaatadaptief bouwen.

Klimaatlabels

In 2022 hebben we de wenselijkheid en mogelijkheden van het toekennen van klimaatlabels verkend. Op dit moment is de effectiviteit en de betrouwbaarheid van de bestaande labels nog onvoldoende. Deze zijn nog wel steeds in ontwikkeling. We blijven de ontwikkelingen van de labels volgen.

BESTAAND BEBOUWD GEBIED KLIMAATBESTENDIG

Handboek Openbare ruimte

Als gemeente hebben we de verantwoordelijkheid om openbaar bebouwd gebied klimaatbestendig te maken. Bij de herziening van het Handboek Openbare ruimte is klimaatadaptatie opgenomen. De leidraad vanuit het convenant Klimaatadaptief bouwen is daarin ook meegenomen.

Actieplan per dorp

We hebben in 2022 een analyse gemaakt van de knelpunten op het gebied van hitte, droogte en wateroverlast. Deze analyse hebben we gebruikt voor een actieplan per dorp waarmee we deze knelpunten gaan aanpakken. We werken de acties die het belangrijkst zijn in 2023 verder uit in projectplannen. Zo willen we ervoor zorgen dat de acties in 2030 zijn uitgevoerd. We maken voor de financiering van deze projecten waar mogelijk gebruik van de impulsregeling Klimaatadaptatie van het Rijk.

Bedrijventerreinen

Bedrijventerreinen zijn vaak hitte-eilanden en sommige hebben door de versterking last van wateroverlast. Dit kan leiden tot schade en verminderde arbeidsproductiviteit. In 2022 hebben we ingezoomd op deze gebieden. We hebben een analyse gemaakt van de bedrijventerreinen in de Hoeksche Waard om een duidelijk beeld te krijgen van welke klimaatadaptieve maatregelen noodzakelijk zijn om te nemen. Deze analyse gebruiken we om in 2023 in gesprek te gaan met de betreffende ondernemers en om aan te kunnen sluiten bij meekoppelkansen bij andere projecten.

Groen speelplein aan het Kalesland in Heinenoord

Gebruik maken van meekoppelkansen

We maken zoveel mogelijk gebruik van meekoppelkansen bij het werken aan de openbare ruimte. Zo vervangen we bij herinrichting van wegen verhard oppervlak waar mogelijk door groenstroken. Deze verbeteren de waterdoorlatendheid en voorkomen hittestress. Ook dragen ze daarna bij aan biodiversiteit. Een voorbeeld hiervan is de herinrichting van de Dorpsstraat in Maasdam. Bij het vernieuwen van speelplekken vergroenen we ook waar mogelijk om koelte en schaduw te bieden aan spelende kinderen op warme dagen. Een voorbeeld daarvan is de vernieuwde speelplek bij Kalesland in Heinenoord. De bewoners aan het Kalesland in Heinenoord keken al een hele tijd uit op een versteend plein en wilden daar dolgraag een groener pleintje van maken. Liefst ook een plek waar kleine kinderen uit de buurt konden spelen. In samenspraak met de bewoners verruilde gemeente Hoeksche Waard het asfalt voor groen en kwam er een speeltuin. Het pleintje heeft een mooie, groene verandering ondergaan en uiteraard zijn alle 1.947 gewipte tegels aangemeld voor het NK Tegelwippen in 2022.

Wateroverlast verminderen

We werken ook aan het afkoppelen van de afvoer van regenwater van het gemengd riool. We leggen hiervoor extra regenwaterriolen aan zodat het regenwater afzonderlijk opgevangen en afgevoerd wordt naar sloten en singels. Dit hebben we in 2022 gedaan bij de volgende straten en buurten:

- Mollekade, Piet Heinstraat, Blaaksedijk, Avenhil, Kalesland, Kooimansland en Wouter van den Walestraat in Heinenoord;
- Zoomwijck Noordoost in Oud-Beijerland;
- Oranjewijk in Piershil (loopt nog);
- Havenstraat in Strijensas;
- Maalderij in Strijen.

Soms is het nodig om wateroverlast op te lossen door andere technische maatregelen. Dit hebben we onder andere gedaan door het aanbrengen van een overstortleiding bij de Burgemeester de Zeeuwstraat-Vlielandersstraat in Numansdorp. Hiermee hebben we wateroverlast in de Torenstraat op kunnen lossen. Ook dragen de natuurvriendelijke oevers (zie ook: 'Natuurvriendelijke oevers' op p.36) bij aan het voorkomen van wateroverlast in onze dorpen. In 2023 experimenteren we met nieuwe technische oplossingen. Zo gaan we bijvoorbeeld een nieuw soort waterberging plaatsen aan de Laan van Heemstede in Puttershoek.

Stimuleren van inwonersinitiatieven

Waar mogelijk stimuleren en faciliteren we initiatieven van inwoners in de openbare ruimte. In 2022 hebben we 2 grote versteende pleinen vergroend. Na een uitgebreid participatietraject met de omwonenden zijn we in november gestart met het vergroenen van een plein van 800 vierkante meter aan de Atalanta in 's-Graven-

deel. De inwoners hebben samen met de gemeente en een hovenier een ontwerp gemaakt voor het plein. Ook hebben ze meegeholpen met het verwijderen van de eerste stenen. Dit gebeurde met de hele buurt samen. Het project heeft ook een duidelijke verbindende rol in de wijk. Een lokale hovenier heeft het plein vervolgens klimaatadaptief en biodivers ingericht. Het nieuw ingerichte plein heeft bankjes waar inwoners elkaar kunnen ontmoeten. Watervogels kunnen dankzij een fauna-uittreedplaats makkelijk in en uit het water.

Voor het project Zijdewinde in Puttershoek namen inwoners met groene wensen contact op met gemeente Hoeksche Waard. Inmiddels is door een stagiaire in nauw overleg met de eigenaren en huurders van 2 appartementencomplexen aan de Zijdewinde een ontwerp gemaakt. Ook hier zien we dat het gezamenlijk vergroenen het contact tussen burens versterkt.

Voor 2023 hebben we een klein budget vrijgemaakt voor dit soort 'van grijs naar groen'-initiatieven vanuit inwoners. In 2023 starten we met een medewerker Initiatieven vanuit team Beheer openbare ruimte, die deze vergroeningsideeën gaat ondersteunen.

Subsidie Klimaatadaptatie

We stimuleren dat er meer water vastgehouden wordt (sponswerking) en groen aangelegd wordt op eigen grond van inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties (private ruimte). Daar valt een wereld te winnen. We hebben in 2022 ongeveer € 32.600,- uitgekeerd aan subsidies voor klimaatadaptatieve maatregelen rondom huizen van onze inwoners. Dit is in totaal ongeveer 87.650 liter waterberging op eigen terrein, 680 vierkante meter afgekoppeld dakoppervlak, 220 vierkante meter groene daken en

690 vierkante meter verharding vervangen door groen of waterdoorlatende oplossingen. In 2023 willen we de bestaande subsidieregeling voor klimaatadaptatieve maatregelen uitbreiden en makkelijker maken. Hiervoor wordt een raadsvoorstel gemaakt.

Bewustwording over klimaatadaptatie

Het afgelopen jaar kregen we wederom te maken met weersuitersten. Zo zorgden hevige regenbuien op een aantal plekken voor ondergelopen straten. In de zomer kregen we juist weer te maken met lange, droge periodes en liep het kwik op tot tropische temperaturen. Deze en andere actualiteiten gebruikten we in onze communicatie op onze gemeentelijke kanalen zoals Het Kompas en social media om het belang van klimaatadaptatie te onderstrepen en inwoners bewust te maken wat zij zelf kunnen doen om wateroverlast of hittestress te voorkomen. We hebben in 2022 veel aandacht besteed aan communiceren en inspireren als het gaat om klimaatbestendig wonen. Zo communiceerden we bijvoorbeeld over de (klimaat)voordelen van een groene tuin in de landelijke Week van de Groene Tuin. We willen onze inwoners graag laten zien dat er mogelijkheden zijn om de gevolgen van extremer weer op het eigen terrein tegen te gaan. We legden daarbij zo vaak mogelijk de link naar de subsidiemogelijkheden en stipten ook de voordelen van een groene omgeving voor de gezondheid en de biodiversiteit aan.

NK Tegelwippen

Een groot deel van de tuinen en buitenruimte bij bedrijven en instellingen ligt vol met tegels. Dat is in de Hoeksche Waard ook het geval. Veel (voor)tuinen, schoolpleinen en bedrijventerreinen zijn grotendeels betegeld of verhard. Wij willen onze inwoners graag stimuleren om andere keuzes te maken bij de inrichting van hun buitenruimte. Het helpt als inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties hun tegels vervangen door groen en water opvangen. Een belangrijk middel om hen bewuster te maken van de nadelen van tegels en de voordelen van waterdoorlatende tuinrichting is het NK Tegelwippen. In 2022 deden we voor de eerste keer aan deze wedstrijd mee. Om het positieve effect van de wedstrijd te vergroten, daagden we buurgemeente Goeree-Overflakkee uit voor een vriendschappelijke strijd. Mede dankzij de inzet van de Tegeltaxi, die het inwoners nog gemakkelijker maakte de tegels en het zand in te leveren, zijn er in totaal in de Hoeksche Waard 13.029 tegels gewipt. De actie haalde regelmatig de lokale media en ook het AD besteedde aandacht aan het NK Tegelwippen. Tijdens de nationale Burendag, op zaterdag 24 september, hebben we de sociale kant van groen en vergroenen onder de aandacht gebracht met een speciale actie. Buren die samen groen aan de slag gingen, konden een prachtig biologisch plantenpakket winnen. In de communicatie rondom dit Nederlands kampioenschap werd ook steeds de link naar biodiversiteit gelegd. Vanaf 21 maart staat het NK Tegelwippen 2023 op het programma. Dit jaar proberen we natuurlijk 'onze rivaal', gemeente Goeree-Overflakkee, te verslaan.

Een aantal reacties van inwoners op de inzet van de Tegeltaxi:

"Wij hebben de tegels 'gewipt' en er een moestuin van 4 bakken voor in de plaats gemaakt waar we nu geregeld lekker uit eten. De afwatering is erg verbeterd en we vangen regenwater op in een ton. We hebben veel meer vlinders, bijen en vogels in de tuin. Wij vinden de Tegeltaxi een superleuk initiatief en hopen dat vele buurtbewoners gaan meedoen!"

"Ecologisch tuinieren heeft mijn belangstelling en de Tegeltaxi heeft mij over de streep getrokken mijn tuin te vergroenen. Tip: maak paden van houtsnippers in plaats van tegels. Dat spaart je rug, laat water door en is beter voor het milieu."

Kinderboekenweek GiGaGroen

Vorig jaar kwam de vraag vanuit bibliotheek Hoeksche Waard of wij iets konden betekenen bij de opening van de Kinderboekenweek. Het thema in 2022 was GiGaGroen en daardoor zeer geschikt om de Buitendienst eens van een andere kant te laten zien. Voor het Oude Raadhuis in Oud-Beijerland konden kinderen (en ouders) bij de kraam van de gemeente informatie krijgen over klimaatadaptatie, biodiversiteit, duurzaamheid en wat wij daar als gemeente en Buitendienst aan doen. Kinderen kregen een 'spoedcursus' tegelwippen op een speciaal aangelegd tegelwipterras. Daarna ontvingen zij een zakje biologische bloembollen om in hun eigen tuin te planten en een groen krijtje om daarbij aan te geven welke tegels vervangen konden worden door groen.

Folder Uw buurt regenbestendig en natuurvriendelijk

De folder 'Uw buurt regenbestendig en natuurvriendelijk' is in 2022 ontwikkeld om inwoners bewust te maken van de voordelen van een regenbestendige en natuurvriendelijke tuin en op weg te helpen met 12 praktische tips. De folder was op verschillende locaties in de Hoeksche Waard mee te pakken zoals bij supermarkten, de gemeentehuizen, bouwcentra en de Duurzame Doe woning. Deze folder is ook meegestuurd als bijlage in het papieren magazine van HW Wonen voor haar huurders. Het magazine, met een oplage van 9.500 stuks, stond helemaal in het teken van duurzaamheid. [Zie: folder 'Uw buurt regenbestendig en natuurvriendelijk'](#)

Geveltuinen

Ook kleinschalige maatregelen in de buitenruimte helpen bij het versterken van de biodiversiteit en bij klimaatadaptatie. De regels voor de aanleg van een geveltuin zijn in 2021 al versoepeld. In 2022 hebben we het nog makkelijker gemaakt om een geveltuin aan te leggen. In een korte video zien inwoners dankzij de collega's van de Buitendienst hoe ze gemakkelijk een geveltuin aanleggen en wat de spelregels zijn. Op onze website staat nu ook een leidraad met handige tips over het onderhoud van de geveltuin en hoe je met een goede plantkeuze de biodiversiteit voorruit helpt.

Zie: www.gemeentehw.nl/geveltuinen

Postbus 2003
3260 EA Oud-Beijerland

Bezoekadressen

Kijk op www.gemeentehw.nl

☎ 14 0186 | 088 - 647 36 47

@ info@gemeentehw.nl

🌐 www.gemeentehw.nl

📘 gemeenteHW

🐦 @gemeenteHW

📷 @gemeenteHW

🌐 Gemeente Hoeksche Waard

www.gemeentehw.nl/duurzaamdoen

